

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСУВАННЯ
ТЕРОРИЗМУ»**

Студента 2 курсу,
8 м групи,
спеціальності
081 «Право»,
спеціалізації
«Правове забезпечення
безпеки підприємницької
діяльності»

Польового Ярослава
Ігоровича

Науковий керівник
к.ю.н., професор

Шестопалова Людмила
Миколаївна

Гарант освітньої програми
к.ю.н., професор

Крегул Юрій
Іванович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 СУТНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ	7
1.1. Поняття "фінансування тероризму" в доктрині кримінального права.....	7
1.2. Заборона фінансування тероризму.....	15
1.3. Особливості кваліфікації фінансування тероризму	23
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ "ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ"	35
2.1. Об'єктивні ознаки фінансування тероризму.....	35
2.2. Суб'єктивні ознаки фінансування тероризму.....	52
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БОРОТЬБИ З ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	65
3.1. Міжнародне законодавство про відповідальність за фінансування тероризму.....	65
3.2. Використання досвіду провідних держав світу в боротьбі з фінансуванням тероризму в Україні	76
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Недостатня розробленість в сучасному праві ефективних механізмів і методів протидії фінансуванню тероризму породжує різкий сплеск як самого тероризму, так і діянь, пов'язаних з ним, що ставлять під загрозу не тільки безпеку конкретної держави, де вони відбуваються, а й усієї світової спільноти.

В даний час протидія фінансуванню тероризму - це одне з найбільш актуальних стратегічних завдань, що стоять як перед Україною, так і перед усім цивілізованим світом. Також, з огляду на глибоку економічну складову фінансування тероризму, актуалізується питання підриву економічних основ організованої злочинності терористичної спрямованості.

Ще одним вагомим аргументом, який підтверджує актуальність проведеного дослідження, служать зміни, внесені до Кримінального кодексу України, передбачені ст. 258-5, в частині встановлення додаткових заходів протидії тероризму і забезпечення громадської безпеки, що заклали засади кримінально-правової охорони від фінансування тероризму.

Представлені фактори не є вичерпними, проте саме вони більшою мірою і зумовлюють потребу як в удосконаленні національних механізмів протидії фінансуванню тероризму, так і практики застосування положень Кримінального кодексу України в даній сфері, які потребують глибокого доктринального обґрунтування.

Викладене доводить актуальність заявленої теми і підтверджує необхідність проведення комплексного теоретико-прикладного дослідження.

Ступінь розробленості теми дослідження. Вивчення існуючих наукових досліджень з даної проблеми показало, що в даний час не зняті всі колізійні питання, що виникають при правовій оцінці фінансування тероризму.

Зокрема, дослідження фінансування тероризму проводилися О.П. Барановим, С.А. Буткевичем, Л.М. Демидовою, В.В. Драним, Л.В. Новиковою, І.В. Цюприком, О.В. Шамарою, К.В. Юртаєвою. У наукових роботах вищевказаних авторів досить повно висвітлені кримінально-правові аспекти протидії злочинам терористичної спрямованості. Разом з тим комплексне вивчення відповідальності за фінансування тероризму від часу внесення змін до Кримінального кодексу України не було предметом кримінального дослідження. Це істотно ускладнює і знижує якість діяльності правоохоронних органів у сфері протидії фінансуванню тероризму. На підставі вищевикладеного вважаємо, що підготовлена робота як в теоретичному, так і в практичному плані допоможе заповнити існуючу прогалину.

Об'єктом випускної кваліфікаційної роботи виступають суспільні відносини, що виникають в рамках забезпечення громадської безпеки в сфері протидії фінансуванню тероризму.

Предмет випускної кваліфікаційної роботи є кримінально-правова характеристика фінансування тероризму.

Метою дослідження є розробка наукових положень щодо вдосконалення чинного законодавства та правозастосовчої практики в сфері протидії фінансуванню тероризму.

Для досягнення поставленої мети поставлені наступні завдання:

- визначення поняття "фінансування тероризму" в доктрині кримінального права;
- проведення кримінально-правової характеристики фінансування тероризму;
- дослідження питань кваліфікації фінансування тероризму;
- характеристика об'єктивних ознак фінансування тероризму;
- проведення аналізу суб'єктивних ознак фінансування тероризму;

- дослідження міжнародного законодавства про відповідальність за фінансування тероризму;
- вивчення досвіду провідних держав світу в боротьбі з фінансуванням тероризму в Україні.

Практична цінність випускної кваліфікаційної роботи полягає в тому, що теоретичні положення, сформульовані на підставі дослідження та практичні рекомендації можуть сприяти удосконаленню національного законодавства в сфері протидії фінансуванню тероризму.

Окремі положення, які сформульовані у роботі, мають дискусійний характер і можуть бути базою для подальшого наукового дослідження проблематики кримінально-правової боротьби з терористичними злочинами. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для підготовки комплексних праць, лекційних занять та спецкурсів закладах вищої освіти.

Методологію та методи дослідження, з метою надання об'єктивності отриманих результатів, склав метод діалектичного пізнання, що представив можливість запропонувати рішення проблем, що виникають при правовій оцінці злочинів, пов'язаних з фінансуванням тероризму. Крім цього, для досягнення поставлених в роботі мети використовувалися такі загальнонаукові методи, як: діалектичний метод використовувався при формулюванні вихідних понять, що стосуються предмета дослідження; історико-правовий метод використовувався при вивченні розвитку та становлення генезису правового регулювання протидії фінансування тероризму в Україні та за кордоном; метод синтезу та аналізу використовувалися для комплексного дослідження поглядів у сучасній правовій доктрині щодо поняття та особливостей кримінально-правової охорони від фінансування тероризму; порівняльно-правовий застосовувався для вивчення правотворчого досвіду та нормативних актів інших країн, а також для порівняння законодавчого регулювання боротьби з фінансуванням тероризму; формально-

юридичний використовувався при аналізі змісту актів чинного законодавства та практики його застосування.

Публікації. За підсумками випускної кваліфікаційної роботи опублікована одна наукова стаття на тему: «Міжнародний досвід боротьби з тероризмом та його фінансування» у збірнику наукових статей студентів «Правове забезпечення підприємницької діяльності». К.:Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – С.55-60.

Структура роботи визначена об'єктом, предметом, а також цілями і завданнями дослідження і включає в себе вступ, три розділи, які об'єднують сім параграфів, а також висновок і список використаних джерел (94 одиниці) загальним обсягом (роботи) 104 сторінки.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

1.1. Поняття "фінансування тероризму" в доктрині кримінального права

У наш час загрозам тероризму і їх мінімізації приділяється значна увага. Про суспільну небезпеку тероризму говорить вся світова спільнота, на всіх міжнародних майданчиках. Протидія йому закріплено в законодавстві переважної більшості країн.

Термін "фінансування" використовується для визначення операції, яка складається з того, щоб передбачити джерело необхідних ресурсів для збору коштів. Мається на увазі мобілізація власних коштів (самофінансування) чи потреба зовнішнього фінансування, яке буде задоволене завдяки здатності до фінансування, яку проявлять інші суб'єкти. Етимологія дозволяє виявити справжній сенс "фінансування", адже воно тісно пов'язане з поняттям "вдале завершення" якої-небудь ініціативи, операції: від латинського слова "finis" (кордон, межа, кінець) і французького дієслова "finer" (довести до вдалого кінця, заплатити). Тобто, "фінансувати" означає зібрати кошти, щоб довести до вдалого кінця, завершити операцію, тобто зробити так, щоб покрити потребу в ресурсах чи грошах, або цінностях. Фінансування тероризму – це сукупність методів і засобів покриття витрат, необхідних для вчинення терористичного акту чи діяльності терористичної групи (організації). Коштами в даному випадку можуть бути гроші, цінні папери, валютні цінності, послуги по економічному плануванню діяльності терористичної групи (організації), економічні поради для забезпечення ефективності фінансування терористичної діяльності, а також інші матеріальні цінності за виключенням зброї.[79, с.84]

Одним з ключових аспектів боротьби з тероризмом є виявлення та припинення його ресурсної, фінансової підтримки і матеріального забезпечення. На даному напрямку роботи зосереджені зусилля багатьох міжнародних майданчиків, таких як Контртерористичного комітету ООН, ФАТФ, інших міжнародних організацій, і кожної держави окремо.[27]

На міжнародному рівні саме фінансування тероризму як злочинне діяння було визнано за необхідне криміналізувати відносно недавно (1999), однак це мало велике значення для подальшої боротьби з даними негативним соціальним явищем в усьому світі. Свого роду це був якісно новий етап в роботі всіх держав з протидії тероризму.

Вперше поняття "фінансування терористичної діяльності" в рамках міжнародного права було згадано в 1994 р в Декларації ООН "Заходи з ліквідації міжнародного тероризму", яка закріпила обов'язок держав "утримуватися від організації терористичної діяльності, підбурювання до неї, сприяння її здійсненню, фінансування, заохочення або прояви терпимості до неї і вживати належних практичних заходів до забезпечення того, щоб їх відповідні території не використовувалися для створення терористичних баз або навчальних таборів або для підготовки або організації терористичних актів, спрямованих проти інших держав або їх громадян "[1].

У 1996 році Генеральна Асамблея ООН закликала всі держави вжити необхідних заходів для протидії "фінансуванню терористів і терористичних організацій, незалежно від того, здійснюється таке фінансування прямо або побічно через організації, які також переслідують або стверджують, що переслідують благодійні, громадські або культурні цілі, або також залучені в заборонені види діяльності, такі, як незаконні поставки зброї, незаконний оборот наркотиків і вимагання, включаючи використання л ц з метою фінансування терористичної діяльності " [9].

I, нарешті, резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 54/109 від 9 грудня 1999 р. була затверджена Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, яка заповнила прогалину в міжнародно-правовому режимі боротьби з тероризмом. Вперше на універсальному рівні було закріплено зобов'язання держав кваліфікувати фінансування терористичної діяльності як кримінальне діяння [9].

Необхідність криміналізації фінансування тероризму на національному рівні закріплює і 5 Рекомендація ФАТФ (Спеціальна група з фінансових дій проти відмивання грошей). У ній записано, що "Країни повинні визнати злочином фінансування тероризму на основі Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та слід визнати кримінальним злочином не тільки фінансування терористичних актів, але також фінансування терористичних організацій і окремих терористів навіть при відсутності зв'язку їх дій з конкретним терористичним актом або актами ..." [21].

На практиці існують проблеми, пов'язані з тлумаченням кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за тероризм і інші злочини терористичного характеру. Мало уваги приділяється теоретичним і практичним питанням правозастосування. У зв'язку з цим є як ніколи актуальними і значимість дослідження шляхів вдосконалення кримінально-правової бази злочинів терористичного характеру, розвитку законотворчих робіт в області протидії тероризму і його фінансування, наукових основ кваліфікації злочинів терористичного характеру.

Міжнародним співтовариством в останній час на порядок денний висунута така проблема, як протидія фінансуванню тероризму. Це потребує обміркування усіх нових аспектів, проведення досліджень для вироблення кримінально-правових характеристик фінансування тероризму, визначення місця цього діяння у системі терористичної діяльності.

Згідно з позицією В.А. Ліпкана, Д.Й. Никифорчука, М.Н. Руденка, поняття тероризму розглядається у двох рівнях - у широкому та вузькому розумінні. Під

тероризмом у вузькому розумінні автори вбачають негативне соціальне явище, обумовлене соціальними, політичними та економічними чинниками, що полягає у застосуванні чи погрозі застосування насильства або інших загально небезпечних дій особою або групою осіб які прагнуть шляхом залякування і примусу досягти нових соціальних змін у власних інтересах.

Тероризмом у широкому розумінні ці автори називають негативне соціально-правове явище, що характеризується:

а) згуртуванням агресивно налаштованих прошарків організованої злочинності з розподілом на ієрархічні рівні і відокремленням лідерів, які особисто не беруть участі у вчиненні актів тероризму, але здійснюють ідеологічні управлінські та організаційні функції;

б) сукупність складених широкомасштабних кримінальних вид діяльності, що здійснюються організаціями, групами, особами публічно з застосуванням або погрозою застосування насильства з метою вплинути на прийняття державою, міжнародною організацією, фізичною або юридичною особою будь-якого рішення чи утримання від нього;

в) спрямування та дезорганізацію суспільства, залякування більш широкої групи осіб ніж безпосередні жертви, створення умов для неможливості протидії з боку громадськості з метою захисту від соціального контролю, в тому числі за допомогою корумпованих зв'язків;

г) нехтуванням будь-якими законами і правилами людського співвідношення, нівелюванням життя окремої людини [50, с.44].

М.В. Семикін вбачає за можливе виділити наступні три рівні поняття тероризму:

1) тероризм у вузькому розумінні, яким охоплюється вчинення або погроза вчинення вибуху, підпалу чи інших загально небезпечних дій, які можуть спричинити загибель людей чи інші тяжкі наслідки, спрямовані на залякування

населення з метою спонукання держави, міжнародної організованої, фізичної чи юридичної особи прийняти будь-яке рішення або утриматися від нього;

2) тероризм у широкому розумінні, яким охоплюються тероризм у вузькому розумінні й усі інші злочини терористичної спрямованості;

3) тероризм у широкому розумінні, яким охоплюються тероризм у широкому розумінні, а також створення організаційної терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності організованої терористичної групи чи терористичної організації [67, с.48-49].

Законом України "Про боротьбу з тероризмом" визначається, що тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей[14].

У зв'язку із складною ситуацією в східних регіонах України, наслідком якої є захоплення заручників, цивільних та військових об'єктів, загострення суспільно-політичної обстановки та людські жертви, набуває актуальності питання позбавлення осіб, пов'язаних із терористичною та сепаратистською діяльністю, джерел фінансування[62].

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації) (ст. 258-5 Кримінального кодексу України) [11].

Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" визначено, що фінансування тероризму – надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково:

- для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією;
- для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій [15].

Події, які останнім часом відбуваються в Україні (прояви сепаратизму й тероризму в Донецькій та Луганській областях, анексія АР Крим) засвідчують, що для їх здійснення необхідно неабияке фінансування, а отже, питання фінансування тероризму набуває актуальності для нашої держави.

Небезпека від фінансування тероризму полягає в тому, що такі дії створюють умови для існування та ефективної діяльності терористів, полегшують вчинення ними терористичних актів та ведення терористичної діяльності.

Одним із безпосередніх об'єктів, на які націлений тероризм є національна безпека як стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якого забезпечується захист суспільства від вчинення терористичних актів і можливих посягань із боку терористичних угруповань.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності держави з організації ефективної протидії тероризму є створення та подальше удосконалення законодавства у сфері протидії тероризму, яке б повною мірою враховувало сучасні загрози та

створювало надійне підґрунтя для забезпеченням безпеки всіх осіб, які перебувають на території України [52, с. 7].

Україна багато зробила для досягнення вказаної мети та створення необхідних законодавчих умов для ефективної протидії тероризму на національному та міжнародному рівнях. Так, ратифіковано низку міжнародно-правових документів щодо протидії тероризму, зокрема:

Конвенція про злочини та деякі інші акти, які вчиняються на борту повітряних суден (1963 р.) [6];

Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.) [2];

Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971 р.) [3];

Конвенція про попередження та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом (1973 р.) [5];

Міжнародна конвенція про боротьбу з захопленням заручників (1979 р.) [10];

Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу (1980 р.) [7];

Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988 р.) [4];

Декларація ООН про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму (1994 р.) [1];

Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997 р.) [8];

Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.) [9]; та ін.

Ратифікувавши ці міжнародно-правові договори, Україна взяла на себе зобов'язання перед Організацією Об'єднаних Націй та іншими міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом, забезпечити впровадження світових стандартів безпеки. Йдеться, насамперед, про заходи з усунення причин і

умов, що сприяють поширенню тероризму, а також забезпечення при цьому захисту прав і свобод людини. Одним із визначальних кроків у цьому напрямі можна вважати ухвалення Верховною Радою України 20 березня 2003 р. базового нормативно-правового акту — Закону України "Про боротьбу з тероризмом" [14].

Цей Закон дає визначення ключовим поняттям у боротьбі з тероризмом та його фінансуванню. Законом визначені правові засади протидії тероризму, основні принципи цієї діяльності, також визначено систему суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, а також забезпечують формування та реалізують державну політику в цій сфері суспільних відносин.

Фінансування тероризму — надання чи збір активів будь-якого роду з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково для будь яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією, для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби здійснення таких дій. [14]

В українській науці вже зроблена спроба визначити фінансування тероризму як "надання коштів чи їх збирання особою, яка знала або свідомо припускала, що це може бути використано для вчинення будь-якого з діянь, спрямованих на залякування населення з метою спонукання органу державної влади, органу місцевого самоврядування, міжнародної організації, фізичної чи юридичної особи до вчинення якоїсь дії або утримання від її вчинення" [57].

Проте ми вважаємо, що фінансуванням тероризму слід визнавати, поряд з наданням фінансових послуг, надання або збір не тільки грошових коштів (у

готівковій або безготівковій формі), але і матеріальних засобів (наприклад, предметів обмундирування, екіпірування, засобів зв'язку) з усвідомленням того, що вони призначені для фінансування організації, підготовки або вчинення хоча б одного із злочинів, передбачених ст. 285, 285-1, 285-2, 285-3, 285-4 Кримінального кодексу України, або для забезпечення організованої групи, незаконного збройного формування, злочинного співтовариства (злочинної організації), створених або створюваних для здійснення хоча б одного із зазначених злочинів (наприклад, систематичні відрахування або разовий внесок в загальну касу, придбання нерухомості або оплата вартості її оренди, надання грошових коштів, призначених для підкупу посадових осіб).

1.2. Заборона фінансування тероризму

У ч. 1 ст. 258-5 Кримінального кодексу України встановлено, що "фінансування тероризму, тобто дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи (організації), – карається ..." [11].

В Законі України "Про боротьбу з тероризмом" питанню фінансування тероризму в повній мірі присвячені пункти, тією чи іншою мірою також пов'язані з фінансуванням тероризму. Очевидно й те, що зміст поняття "фінансування тероризму" згідно ст. 25 Закону значно ширший, ніж фінансування створення або діяльності терористичної групи чи терористичної організації, тому поняттям "тероризм у самому широкому розумінні" повинні охоплюватися не тільки випадки фінансування терористичних груп чи організацій, але й фінансування

будь-яких інших діянь терористичної спрямованості. Таким чином, поняттям "тероризм у самому широкому розумінні" охоплюється тероризм у широкому розумінні (терористичні акти та інші злочини терористичної групи чи терористичної спрямованості), створення організаційної терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією, а також само матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності організованою терористичної групи або терористичної організації, а також фінансування будь-яких діянь терористичної спрямованості будь-яким способом [14].

В ст. 25 Закону України "Про боротьбу з тероризмом" від 20.03.2003 року, вказується, що несуть відповідальність згідно з законом керівники та посадові особи підприємств, установ, організацій, а також громадяни, які сприяли терористичній діяльності зокрема:

- 1) фінансували терористів, терористичні групи (терористичні організації);
- 2) надавали або збирали кошти безпосередньо чи опосередковано з наміром використання їх для вчинення терористичних актів чи інших злочинів терористичної спрямованості;
- 3) проводили операції з коштами чи іншими фінансовими активами:
 - фізичних осіб, які вчиняли чи намагалися вчинити терористичні акти чи злочини терористичної спрямованості або брали участь у їх вчиненні чи сприяли вчиненню;
 - юридичних осіб, майно яких безпосередньо чи опосередковано перебуває у власності чи під контролем терористів або осіб, які сприяють тероризму,
 - юридичних і фізичних осіб, які діють від імені чи за вказівкою терористів, або осіб що сприяють тероризму, включаючи кошти, одержані або придбані з використання об'єктів власності, що безпосередньо або опосередковано перебувають у власності чи під контролем осіб, які сприяють тероризму або пов'язаних з ними юридичних чи фізичних осіб;

4) надавали кошти, інші фінансові активи чи економічні ресурси, відповідні послуги безпосередньо чи опосередковано для використання в інтересах фізичних осіб, які вчиняють терористичні акти або сприяли чи беруть участь у їх вчиненні в інтересах юридичних осіб майно яких безпосередньо або опосередковано перебуває у власності чи під контролем терористів або осіб які сприяють тероризму, а також юридичних і фізичних осіб які діють від імені чи за вказівкою зазначених осіб;

5) надавали допомогу особам, які брали участь у вчиненні терористичних актів;

6) вербували фізичних осіб для заняття терористичною діяльністю, сприяли встановленню каналів постачання зброї терористам та переміщенню терористів через державний кордон України;

7) переховували осіб, які фінансували, планували, підтримували чи вчиняли терористичні акти або злочини терористичної спрямованості;

8) використовували територію України з метою підготовки чи вчинення терористичних актів або злочинів терористичної спрямованості проти інших держав або іноземців [14].

В першу чергу важливим для аналізу є об'єкт злочину, а в даному випадку основна його складова - предмет фінансування тероризму. Як предмет фінансування тероризму виступають кошти, які надаються або збираються для фінансування організації, підготовки або вчинення злочинів терористичного характеру або для забезпечення діяльності організованих груп, незаконних збройних формувань і злочинних співтовариств (злочинних організацій), створених для здійснення цих злочинів [68].

Предметом фінансування тероризму ми вважаємо кошти та власність, яка використовується або планується для використання яким би то не було чином, повністю або частково для фінансування тероризму, яка визначається як майно будь-якого роду, матеріальне і нематеріальне, рухоме і нерухоме, а також

юридичні документи і правові акти, що підтверджують право на це майно або частку в ньому.

У визначенні предмета даного злочину, ми розуміємо його розширене тлумачення, розуміючи під ним майно будь-якого роду. Законодавством не встановлено мінімальний розмір активів, що становлять предмет фінансування тероризму, тому його оцінку здійснюють комплексно з іншими ознаками цього злочину, під час чого також ураховують значення факту фінансової або іншої майнової підтримки для терористичної діяльності [36, с. 87].

Фінансування тероризму полягає у вчиненні активних дій, спрямованих на матеріальне або фінансове забезпечення:

- 1) окремого терориста;
- 2) терористичної групи (організації);
- 3) організації, підготовки або вчинення терористичного акту;
- 4) втягнення у вчинення терористичного акту;
- 5) публічних закликів до вчинення терористичного акту;
- 6) сприяння вчиненню терористичного акту;
- 7) створенню терористичної групи (організації).[26, с. 109]

Матеріальне забезпечення терориста полягає у передачі майна особі, яка бере участь у терористичній діяльності. При цьому законодавець встановлює відповідальність за надання матеріальної допомоги терористові без вказівки на усвідомлення використання такого майна для терористичної діяльності. Для наявності складу злочину потрібно встановити, що мало місце сприяння саме терористові, тобто факт участі особи у терористичній діяльності має бути встановлений у судовому засіданні й оформлений відповідним рішенням.

Закінченим злочин у цій формі є з моменту прийняття терористом певного майна (хоча б його частини). При цьому для притягнення до відповідальності за матеріальне сприяння потрібно не тільки, щоб винна особа вчинила вказані дії з фінансування тероризму, зокрема передала кошти, цінні папери тощо, а й суб'єкт

терористичної діяльності їх обов'язково прийняв. У випадку неотримання або відмови суб'єкта від отримання таких коштів з будь-яких причин, винна особа буде відповідати за незакінчений злочин - замах на фінансування тероризму.

Матеріальне сприяння терористичної групи (організації) полягає у передачі певного майна такій групі чи організації. Майно може передаватись як повністю, так і частинами. Форма передачі, може бути як відкрита, так і завуальована (під виглядом виграшу у лотереї, повернення боргу тощо). Майно може передаватись як безпосередньо (передача майна учасникам терористичного об'єднання, перерахування коштів на їх рахунки тощо), так і опосередковано (шляхом використання посередників, кур'єрів, проміжних банківських рахунків тощо).

У випадку вчинення злочину у формі матеріального забезпечення терористичної групи (організації), він вважатиметься закінченим із моменту прийняття представником відповідного угруповання хоча б частини певного майна від винної особи [70, с. 292].

Кваліфікуючими ознаками злочину є: вчинення повторно, із корисливих мотивів, за попередньою змовою групою осіб, у великому розмірі, якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди (частина 2); вчинені організованою групою, в особливо великому розмірі, якщо вони призвели до інших тяжких наслідків (частина 3).

Згідно з приміткою до ст. 258-5 Кримінальним кодексом України фінансування тероризму визнається вчиненим у великому розмірі, якщо розмір матеріального забезпечення перевищує шість тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян, в особливо великому — 18 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян [11].

У ч. 4 ст. 258-5 Кримінального кодексу України міститься заохочувальна норма. Особа, крім організатора або керівника терористичної групи (організації), звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності

повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину [11].

Фахівці з протидії фінансуванню тероризму вказують, що перед суб'єктами терористичної діяльності стоять, зокрема, наступні фінансові цілі і завдання [42, с. 38-39]:

- 1) оплата витрат на пропаганду відповідних радикальних вчень, включаючи фінансування відповідних навчальних закладів, видання і розповсюдження пропагандистських матеріалів и т.п.;
- 2) утримання легальних структур, що представляють інтереси терористичних організацій (благодійні фонди, інформаційні агентства і т.п.);
- 3) впровадження в державні структури (підкуп, вербовка);
- 4) оплата послуг фахівців і чиновників, які не є членами терористичних організацій;
- 5) фінансування підготовки бойовиків, включаючи їх вербування і утримання тренувальних таборів;
- 6) створення і підтримання в бойовій готовності "сплячих груп" терористів;
- 7) придбання і виготовлення засобів здійснення терористичних акцій (зброя, боєприпаси, вибухові речовини і т.п.);
- 8) витрати на безпосередню підготовку терористичних актів (рекогносцировка, придбання засобів зв'язку і транспорту і т.д.);
- 9) виплата винагороди безпосереднім учасникам терористичних операцій;
- 10) виплата компенсацій членам сімей терористів, які загинули.

Всі наведені вище завдання безумовно взаємозв'язані, і хоча їх вирішення необов'язково досягається централізовано, зрозуміло, що терористичні організації не могли би діяти без достатнього фінансування на всіх етапах підготовки і реалізації цих акцій.

На сьогодні існують два шляхи надходження коштів для фінансування тероризму: самофінансування та зовнішнє фінансування. Головним джерелом самофінансування можна вважати доходи від організованої злочинної діяльності, а саме незаконний оборот наркотиків та зброї, крадіжки майна у великих розмірах (експропріація), викрадення людей з метою отримання викупу, виготовлення і збут фальшивих грошей, підробка кредитних карток, контрабанда, відмивання грошових коштів, отриманих злочинним шляхом. Іншим джерелом самофінансування є пожертвування від власних членів терористичної організації[61, с. 71].

До зовнішнього фінансування слід віднести три види доходів. Перший – доходи від контрольованих терористами підприємств, діяльність котрих перебуває як у легальному, так і в тіньовому секторах економіки, в офшорному бізнесі тощо. Другий – спонсорська допомога від осіб та представників різних фондів, які не є членами терористичної організації, однак вважають за потрібне надавати разову або періодичну фінансову підтримку її діяльності. Третій – відкрите фінансування терористів з боку урядів окремих держав, різних громадських чи некомерційних організацій та рухів, благодійних фондів. Саме таким відкритим шляхом здійснювалось фінансування палестинських терористичних організацій.[43, с.139]

На сьогодні в світовій спільноті домінує точка зору, згідно з якою боротьба з тероризмом не зводиться виключно до виявлення і припинення окремих терористичних злочинів, а розглядається в ширшому аспекті – припиненні безпосередньо терористичної діяльності і фінансової основи тероризму. Саме фінансування тероризму, на думку фахівців, займає провідне місце серед таких чинників, завдяки яким він не тільки існує, але і розвивається.

На слушну думку В. Н. Кубальського, антитерористичне законодавство — це закони, інші нормативно-правові акти, а також окремі правові норми, які стосуються запобігання тероризму, встановленню кримінальної відповідальності за участь у терористичній діяльності в будь-якій формі, врегулювання діяльності

державних органів чи їх спеціальних підрозділів, до компетенції яких входить протидія тероризму. Крім того, до антитерористичного законодавства України відносяться належним чином ратифіковані державою міжнародні договори у сфері протидії тероризму [47, с. 11].

Використання у зазначеному визначенні термінів "запобігання" та "протидія" тероризму є не випадковим, оскільки першочерговими завданнями боротьби з тероризмом мають бути запобігання, виявлення, припинення, мінімізація наслідків терористичної діяльності [33, с. 59].

Одним з головних завдань в протидії тероризму є нормативно-правове забезпечення протидії фінансування тероризму, і, в першу чергу, це кримінально-правова охорона.

Серед нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері протидії фінансуванню тероризму, одне з чільних місць займає Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 14 жовтня 2014 р. [15]. Законом передбачено умови та порядок "заморожування" активів міжнародних терористичних угруповань і осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності, а також конфіскації таких активів, що, на наш погляд, дозволяє віднести ці заходи до переліку найбільш ефективних засобів боротьби з міжнародним тероризмом.

Водночас положення зазначеного Закону потребують уточнення щодо можливості зупинення фінансових операцій організацій, визнаних терористичними в Україні. Ця проблема виникла з огляду на трансформацію характеру терористичної загрози в Україні, а також у зв'язку із неврегульованістю відповідної процедури.

1.3. Особливості кваліфікації фінансування тероризму

У процесі застосування кримінально-правової норми судовий розгляд справи посідає основне місце, адже саме за результатами його здійснення виноситься остаточне рішення у справі. Застосування кримінального закону стосується вирішення двох основних питань: кваліфікації діяння та визначення його кримінально-правових наслідків [54, с. 370].

Найбільш відоме визначення кваліфікації злочину належить В.М. Кудрявцеву, який визначає її як встановлення і юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння і ознаками складу злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою [48, с. 7–8].

Правильна кваліфікація злочину – це єдиний можливий варіант кримінально-правової оцінки діяння, це повне, вичерпне застосування всіх статей, частин і пунктів закону про кримінальну відповідальність, що охоплюють дане суспільно небезпечне діяння [53, с. 46–47]. На досягнення правильної кваліфікації спрямована вся діяльність компетентних органів держави, оскільки вона є ідеальною моделлю правозастосовної діяльності в галузі кримінального права [54, с. 366].

Фактичний склад злочину як предмет доказування в кримінальному судочинстві, на думку В. Г. Гончаренка, необхідно встановлювати за визначеними в Кримінального процесуального кодексу України процедурами за допомогою виявлення й дослідження фактів і обставин, які передбачають систему неспростовних доказів, що охоплюють повною мірою склад злочину та інші відомості, необхідні для прийняття остаточного рішення в справі [35, с. 120].

Статтею 91 Кримінального процесуального кодексу України визначено обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, серед яких:

- 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину);

- 2) винуватість обвинуваченого в учиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета цього діяння;
- 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- 4) обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують/пом'якшують покарання, а також обставини, що виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження;
- 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;
- 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності й інше майно, яке підлягає спеціальній конфіскації, було набуто внаслідок учинення кримінального правопорушення та/або є доходом від такого майна, чи призначалось (використовувалося) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, загалом пов'язаного з незаконним обігом грошей, цінностей та іншого майна, або його було підшукано, виготовлено, пристосовано або використано як засіб чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;
- 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [12].

Однією з проблем предмета кваліфікації фінансування тероризму є однозначність легального визначення злочинного посягання на зазначений об'єкт злочину. Так, у ч. 1 ст. 258-5 Кримінального кодексу України встановлено, що "фінансування тероризму, тобто дії, учинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення в учинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного

акту, створення терористичної групи (організації), – карається...". У такій диспозиції предмет зазначеного злочину взагалі не виділено [11].

Абзацом 50 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII [15] предмет фінансування тероризму визначено як надання чи збір будь-яких активів, до яких, відповідно до абз. 1 ч. 1 ст. 1 цього Закону, належать кошти, майно, майнові та немайнові права. Схоже визначення поняття "фінансування тероризму" подано в абз. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про боротьбу з тероризмом" від 20 березня 2003 року № 638-IV [14], де також простежується єдиний підхід до розуміння активів в абз. 3 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону.

У сучасних умовах існування збройного конфлікту на території України та проведення антитерористичної операції на території Луганської та Донецької областей особливої актуальності набула кваліфікація злочинних проявів, що мають місце в цих регіонах. Особливо складним стає кваліфікація злочинів терористичної спрямованості та їх відмежування від проявів сепаратизму та від інших злочинів проти основ національної безпеки України [66, с. 201].

На проблемність відмежування тероризму від інших злочинів, які використовують терор для досягнення протиправних цілей, наприклад, піратства, диверсії, а також дій, спрямованих на насильницьку зміну конституційного ладу або на захоплення державної влади, неодноразово звертали увагу вітчизняні вчені [39, с. 273–280; 84, с. 105–111]. Аналіз складу злочину фінансування тероризму та інших злочинів, передбачених в Кримінальному кодексі України вказує, що об'єктивні та суб'єктивні ознаки фінансування тероризму та суміжних злочинів, мають багато спільних рис, однак водночас мають і певні суттєві відмінності.

В рамках правової оцінки діянь, пов'язаних з фінансуванням тероризму, виникають і інші, не менш значущі проблеми їх кваліфікації. Зокрема, при

здійсненні досліджуваних нами злочинів винні, безумовно, зазіхають і на інші об'єкти кримінально-правової охорони, які знаходяться в площині родового або видового об'єктів ст. 258-5 Кримінального кодексу України, так і виходять за їх рамки. [25, с. 58]

З огляду на те, що фінансування тероризму вимагає певних фінансових або матеріальних вкладень, часто ця діяльність пов'язана з початковим вчиненням економічних злочинів. Яскравим прикладом в цьому випадку може виступати злочин, закріплений в ст. 199 Кримінального кодексу України "Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів". Реалізація підроблених грошей або цінних паперів представляє сьогодні одну з економічних основ терористичної організованої злочинності [75, с. 190].

У цьому випадку дії винних повинні кваліфікуватися за сукупністю ст. 258-5 і 199 Кримінального кодексу України, так як спосіб підшукування засобів фінансування носить самостійний кримінальний характер.

Складнішою, з нашої точки зору, проблемою кваліфікації є правова оцінка дій осіб, як отримують предмети фінансування тероризму, які застосовують при цьому насильство, а також інші способи примусу, так і осіб, які їх надають поза своєю волею, під впливом загрозливих факторів.

Вважаємо, що в першому випадку, і про це свідчить існуюча судово-слідча практика, дії винних утворюють ідеальну сукупність злочинів, закріплених у ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму" та ст. 189 Кримінального кодексу України "Вимагання".

Дана кваліфікація може бути застосована при використанні таких способів примусу до передачі майна, як загроза застосування насильства; загроза знищення

або пошкодження чужого майна; загроза поширення відомостей, що ганьблять потерпілого або його близьких.

Але наведений нами приклад ставить питання і про правову оцінку дій осіб, які надали кошти для фінансування тероризму, в процесі вчинення вимагання відносно них. Вважаємо, що його рішення лежить в площині визначення наявності реальної можливості або неможливості відмовитися від надання предмета фінансування тероризму.

У разі, якщо особа мала можливість ухилитися від надання таких коштів, тобто висунуті на його адресу погрози не сприймалися як реальні, його дії утворюють ознаки злочину, закріплення в ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму".

Якщо ж потерпілий у вимаганні не мав можливості відмовитися від такого фінансування, його дії повинні бути оцінені через призму обставин, що виключають злочинність діяння. Залежно від форм і методів загроз вони можуть розглядатися як крайня необхідність або фізичний або психічний примус [74, с. 243].

З огляду на можливу наявність корисливої мотивації при здійсненні досліджуваного нами діяння, виникає питання про оцінку дій осіб, які присвоюють все або частину коштів, призначених для фінансування тероризму.

Вважаємо, що в разі, якщо особа, що підшукує засоби для фінансування тероризму, привласнює всі ці кошти, його дії мають бути кваліфіковані як закінчене шахрайство за ст. 190 Кримінального кодексу України "Шахрайство". При присвоєнні ж лише частини цих коштів його дії утворюють сукупність ст. 190 Кримінального кодексу України "Шахрайство" і ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму".

Певні труднощі в питаннях кваліфікації виникають при оцінці дій осіб, що фінансують тероризм і при цьому є активними учасниками терористичних угруповань або терористичних організацій. [41, с. 319]

Так, наприклад, в даний час в Україні почастишали випадки затримання представників забороненої терористичних організацій, що здійснюють корисливі злочини (крадіжки, грабежі, розбої, збут наркотиків тощо.), частина отриманого прибутку від яких безпосередньо використовується для фінансування цієї терористичної організації. Зокрема, для оплати зв'язку, квартир, харчування тощо.

Вищевикладене ставить питання про можливу сукупність ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму" та 258-3 Кримінального кодексу України "Створення терористичної групи чи терористичної організації".

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 259-5 Кримінального кодексу України, є фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. В статусі такої особи може виступати громадянин України, іноземний громадянин, особа без громадянства або особа з подвійним громадянством.

У випадку фінансування тероризму юридичною особою, то необхідно визначити її характеристики (факт існування юридичної особи або фізичної особи-підприємця, дата її реєстрації (створення), види її діяльності (як легальні, так і нелегальні), вид та організаційно-правову форму, установчі документи, а також наявність відокремленого майна, самостійного балансу, рахунків у банках, печатки з відповідним найменуванням та ідентифікаційним кодом тощо).[35, с. 121]

Ст. 258-5 Кримінального кодексу України не вказує, що злочин фінансування тероризму здійснюється, якщо кошти надаються або збираються "прямо чи опосередковано", тому неясно, чи може фінансування тероризму здійснюватися опосередковано. В судовій практиці поки не зустрічались справи, які б охоплювали непряме надання або збір. Вимога стосовно того, що діяння має здійснюватись "незаконно та умисно", охоплюється ст. 1(1)(51) Закону "Про боротьбу з тероризмом", яка вимагає, що "надання або збір" активів мав здійснюватись з усвідомленням того, що вони будуть використовуватися з будь-

якою метою терористом, терористичною групою або терористичною організацією. Закон "Про боротьбу з тероризмом" також вказує на те, що фінансування тероризму має здійснюватися "усвідомлено". Вимога про те, що фінансування тероризму є можливим, коли існує намір, щоб кошти використовувались повністю або частково для здійснення дій, зазначених у ст. 2(1)(a) та (b) Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, чітко охоплені Законом "Про боротьбу з тероризмом" у ст. 1(1)(51) за допомогою слів "повністю або частково". Тому ми вважаємо, що визначення фінансування тероризму в Законі "Про боротьбу з тероризмом" повинно застосовуватись у кримінальних провадженнях. [14]

Таким чином, об'єктивна сторона складу злочину охоплює як фінансування конкретних терористичних актів, так і діяльності організацій, створених для вчинення злочинів терористичного характеру: систематичні відрахування або разовий внесок в загальну касу; матеріальна підтримка членів організації; покупка нерухомості для її діяльності; надання коштів на постачання автотранспортом, зброєю, документами; фінансування хабарів.[44, с. 79]

З суб'єктивної сторони цей злочин характеризується прямим умислом, тобто винний усвідомлює, що кошти, які надаються або збираються ним, призначені для фінансування організації, підготовки або вчинення злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, або для забезпечення організованої групи, незаконного збройного формування, злочинної групи (злочинної організації), створених або створюваних для здійснення хоча б одного із зазначених злочинів, і бажає вчинити зазначені дії.

При здійсненні фінансування організації, підготовки або вчинення злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, умисел винного є конкретизованим (певним), так як особа усвідомлює, що надає або збирає кошти або надає фінансові послуги, призначені для виконання певного злочину терористичного характеру. По відношенню до випадків фінансового забезпечення організованої групи, незаконного збройного формування, злочинного співтовариства (злочинної

організації) умисел винного може бути альтернативним або неконкретизованим (невизначеним).

При розгляді суб'єктивної сторони вказаного злочину виникають труднощі в доведенні цілей передачі коштів від приватних або юридичних осіб до "бойовика" (обидві сторони "угоди" повинні знати, що грошові кошти призначаються для фінансування тероризму). У слідчій практиці вирішення зазначеної проблеми можливе шляхом отримання інформації за результатами проведення оперативно-розшукових заходів (прослуховування телефонних переговорів, контроль телеграфних та інших повідомлень і т.д.) [83, с. 149].

Також важливою ознакою суб'єктивної сторони є спеціальна мета. Відповідно до ч. 1 ст. 258-5 Кримінального кодексу України такою є альтернативні цілі: фінансове або матеріальне забезпечення окремого терориста, терористичної групи чи терористичної організації; організації, підготовки або вчинення терористичного акту; втягнення у вчинення терористичного акту; публічних закликів до вчинення терористичного акту; створення терористичної групи (організації). Окреслену мету в її різновидах можна визначити як забезпечення (фінансове або інше забезпечення з фінансовим складником) терористичної діяльності як на стадії готування, так і безпосередньо для її здійснення. При встановленні наявності хоча б одного виду такої мети та наявності інших обов'язкових ознак вчинене кваліфікується як фінансування тероризму за відповідною частиною ст. 258-5 Кримінального кодексу України. [11]

Кваліфікація також передбачає встановлення загальної кількості перерахунків, суми чи види кожного окремого переведення або видів майна, яке постачали на окуповані території. Зазначене набуває особливої значущості, оскільки ч. 2 та 3 ст. 258-5 Кримінального кодексу України передбачають фінансування тероризму у великому та особливо великому розмірах (якщо розмір

фінансового або матеріального забезпечення перевищує 6000 та 18 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян). [11]

Для кваліфікації необхідне з'ясування інформації щодо особи, що отримала кошти від суб'єкта злочину, встановити належність його до терористичної групи (організації), організації процесу підготовки або вчинення терористичного акту, утягнення в учинення чи публічних закликів до цього вчинення, створення терористичної групи (організації).

Для з'ясування фактів, що характеризують суб'єктивну сторону вчиненого особою протиправного діяння, потрібно довести умисел учинення злочину, адже фінансування тероризму обов'язково передбачає прямий умисел. Інакше кажучи, обов'язково повинно бути встановлено, що винний, вдаючись до дій, пов'язаних із забезпеченням грошовими або матеріальними ресурсами окремих терористів, терористичних груп (організацій) для здійснення ними терористичних актів, усвідомлював фактичну сторону, а отже, суспільну небезпечність свого діяння.

Обов'язковим елементом кваліфікації є внутрішні спонукання особи, тобто мотив учинення злочину. Відповідно до вимог Кримінального кодексу України, характер спонукань, які схилили особу вчинити означені злочини, може бути обставиною, що обтяжує чи пом'якшує покарання за вчинення фінансування терористичної діяльності. Обставини, що характеризують особу обвинуваченого, також можуть вплинути на ступінь і характер відповідальності. Мотив злочину відіграє роль проміжного факту у процесі доведення винуватості особи в учиненні злочину.

Характер і розмір шкоди, завданої злочином, передбаченим ч. 2 та 3 ст. 258-5 Кримінального кодексу України, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України, має належати до предмета доказування в кримінальних провадженнях. Від встановлення розмірів збитків залежить ступінь провини і тяжкість покарання, а також визначення суми збитків, що підлягають відшкодуванню. [12]

Необхідно також встановити обставини, що характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження. Відповідно до ч. 4 ст. 258-5 Кримінального кодексу України, особу (окрім організатора або керівника терористичної групи чи організації) звільняють від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню чи запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину. [11]

Склад фінансування тероризму сконструйований як формальний, і злочин визнається закінченим з моменту вчинення умисних дій, спрямованих на фінансування тероризму, незалежно від того, дійшли кошти до одержувача і фактичного їх використання. Однак, ми вважаємо, що момент закінчення даного злочину залежить від способу фінансування тероризму (шляхом збору або надання коштів, надання фінансових послуг) і підлягає встановленню в кожному конкретному випадку окремо для правильного вирішення питання про наявність в діях особи закінченого злочину.

У висновку хотілося б зазначити, що питанню посилення відповідальності за фінансування тероризму, вдосконалення методів кримінально-правової оцінки злочинів терористичної спрямованості приділяється недостатня увага. У зв'язку зі збільшенням коштів, способів і методів прояви терористичної діяльності є значні складності у відповідній правозастосовчій діяльності. На практиці існують проблеми, пов'язані з тлумаченням кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за тероризм і інші злочини терористичного характеру. Мало уваги приділяється теоретичним і практичним питанням правозастосування. У зв'язку з цим є як ніколи актуальними і значимість дослідження шляхів вдосконалення кримінально-правової бази злочинів терористичного характеру,

розвитку законотворчих робіт в області протидії тероризму і його фінансування, наукових основ кваліфікації злочинів терористичного характеру [31, с. 40].

Ми вважаємо, що фінансуванням тероризму слід визнавати, поряд з наданням фінансових послуг, надання або збір не тільки грошових коштів (у готівковій або безготівковій формі), але і матеріальних засобів (наприклад, предметів обмундирування, екіпірування, засобів зв'язку) з усвідомленням того, що вони призначені для фінансування організації, підготовки або вчинення хоча б одного із злочинів, передбачених ст. 285, 285-1, 285-2, 285-3, 285-4 Кримінального кодексу України, або для забезпечення організованої групи, незаконного збройного формування, злочинного співтовариства (злочинної організації), створених або створюваних для здійснення хоча б одного із зазначених злочинів (наприклад, систематичні відрахування або разовий внесок в загальну касу, придбання нерухомості або оплата вартості її оренди, надання грошових коштів, призначених для підкупу посадових осіб).

Фінансування тероризму, поєднане з примусом до передачі майна, що супроводжується загрозою застосування насильства; загрозою пошкодження або знищення чужого майна; загрозою поширення ганебних потерпілого або його близьких відомостей, кваліфікується за сукупністю зі ст. 189 Кримінального кодексу України "Вимагання". Якщо особа не мала реальної можливості відмовитися від фінансування тероризму в силу висунутих на його адресу погроз і при цьому представило або зробило фінансові послуги, такі дії не можуть бути кваліфіковані за ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму". Залежно від форм і методів загроз, вони повинні розглядатися як крайня необхідність або фізичний або психічний примус.

У разі, якщо особа, що підшукує засоби для фінансування тероризму, привласнює їх в повному обсязі, його дії кваліфікуються за ст. 190 Кримінального кодексу України "Шахрайство". При привласненні частини цих коштів, дії винного утворюють сукупність ст. 190 Кримінального кодексу України

"Шахрайство" і ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму". Фінансування терористичної організації (терористичного співтовариства) особою, що є її (його) учасником, охоплюється ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму" та 258-3 Кримінального кодексу України "Створення терористичної групи чи терористичної організації".

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ "ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ"

2.1. Об'єктивні ознаки фінансування тероризму

Об'єктивними ознаками в рамках нашого дослідження є об'єктивна сторона фінансування тероризму та об'єкт посягання. Розпочнемо наш аналіз саме з характеристики об'єктивної сторони фінансування тероризму.

З огляду на те, що об'єктивна сторона злочину являє собою зовнішню сторону суспільно небезпечного діяння, її дослідження має починатися з визначення виду складу злочину по законодавчій конструкції (по моменту закінчення) для встановлення обов'язкових ознак діяння, що підлягають доказуванню.

Розглядаючи положення ст. 258-5 Кримінального кодексу України, приходимо до висновку, що склад злочину є формальним. У зв'язку з тим, що фінансування тероризму визнається підготовчим етапом до вчинення терористичного акту, момент закінчення досліджуваного злочину може бути поєднаний з моментом вчинення таких дій, як надання або збір коштів.

Причому для кваліфікації не має значення, чи зможуть винні використовувати призначені для фінансування тероризму кошти. Для визнання діяння закінченим навіть не потрібно встановлювати, що зазначені кошти дійшли до одержувача.

Відповідно до ст. 258-5 Кримінального кодексу України фінансування тероризму – дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту,

публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації). [11]

Натомість, у законах України "Про боротьбу з тероризмом" (ст. 1)[14] та "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" (п. 50 ст. 1) [15] під фінансуванням тероризму розуміється надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково:

- для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією;
- для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій.

Тобто, в законодавстві форми фінансування обмежуються наданням або збиранням будь-яких коштів. Такими ж є і форми фінансування тероризму, передбачені у ч. 1 ст. 2 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, де передбачено, що злочином за змістом цієї Конвенції є вчинене будь-якими методами, пряме чи опосередковане, незаконне та умисне надання коштів або їх збирання з наміром, щоб вони використовувались, або при усвідомленні того, що вони будуть використані для вчинення терористичної діяльності. [9]

На думку О. В. Шамари, під наданням коштів у контексті вищенаведеної Конвенції слід розуміти активну дію, яка проявляється у вигляді передачі, переказу, пересилання чи переправлення іншим шляхом коштів адресату.

Збирання (збір) коштів ученим розуміється як активна дія, суть якої полягає в можливості брати кошти з багатьох (різних) джерел. [78, с. 106]

Перша форма - надання коштів, друга - збір коштів, за умови, якщо вони призначені для фінансування організації, підготовки або вчинення злочинів терористичної направленості; забезпечення організованої групи, незаконного збройного формування, злочинного співтовариства (злочинної організації), створених або створюваних для здійснення злочинів терористичної спрямованості.

Всі ці форми в цілому характеризують злочинне діяння, тобто фінансування тероризму, маючи при цьому між собою ряд суттєвих відмінностей.

Говорячи про надання коштів, необхідно врахувати його смислове значення. Існуюче тлумачення поняття "надання" розкриває його як передачу чого-небудь в розпорядження або користування, що передбачає вчинення такого діяння тільки в формі злочинної дії, що і є першою відмінною рисою даної форми фінансування тероризму.

Вважаємо, що надання завжди пов'язане з предметом злочину, який вже є в наявності, і особи, що фінансує тероризм, що і визначає другу її особливість. Раніше розібравшись з предметом фінансування, ми можемо виділити наступні основні способи надання: передача готівкових грошових коштів; безготівкові перекази грошових коштів; покупка речей або послуг; передача вже наявних у власності предметів; безоплатне надання послуг, що підлягають обов'язковій оплаті тощо.

При цьому передані предмети можуть бути здобуті як правомірним, так і злочинним шляхом, що в ряді випадків буде вимагати додаткової кваліфікації, і виступає в якості третьої відмінною риси надання коштів.

Тому під наданням коштів розуміється вчинення протиправного діяння в формі злочинної дії, що полягає в передачі як до, так і в процесі вчинення злочинів терористичної спрямованості раніше здобутого правомірним або протиправним шляхом предмета фінансування тероризму [60, с. 62].

З огляду на те, що чинний Кримінальний кодекс України у ст. 258-5 не містить вичерпного переліку діянь, які утворювали б об'єктивну сторону цього злочину, деякі дослідники вказують, що вчинення такого злочину, крім збирання і надання активів, можливе й у формі провадження операцій з фінансовими активами. При цьому як способи вчинення фінансування тероризму зазначаються: безпосереднє передавання, переказ за допомогою банків та інших установ, переказ через так звані ісламські банки, використання розвинених небанківських (альтернативних) систем міжнародних переказів грошових коштів, перевезення готівкових коштів спеціальними кур'єрами, використання "фірм-оболонок" та підставних фізичних осіб тощо[37, с. 13].

Державна служба фінансового моніторингу України до найпоширеніших методів фінансування тероризму та сепаратизму відносить:

- перерахування грошових коштів за допомогою міжнародних електронних платіжних систем (Золота корона, Yandex гроші, Гроші@mail.ru, QIWI, WesternUnion, MoneyGram, PayPal, Webmoney), електронних та Web гаманців;
- кеш-кур'єри;
- матеріальне забезпечення терористичних угруповань, шляхом надання такого забезпечення неприбутковими (благодійними) організаціями, підконтрольними таким угрупованням чи особам;
- здійснення міжнародних поставчань з подальшим розрахунком на території інших країн;
- фінансування тероризму нерезидентами під виглядом законної діяльності;
- добровільна передача власних готівкових коштів фізичними особами представникам терористичних та/або сепаратистських організацій;
- перерахування грошових коштів на карткові рахунки членів терористичних угруповань;
- використання фіктивних фінансових структур для отримання готівкових коштів;

- використання третіх осіб для збору коштів;
- використання банкоматів для зняття грошових коштів з банківських рахунків третіх осіб;
- використання дебетових карток;
- отримання кредитів без наміру їх повернення;
- використання взаємозаліків для прикриття грошових потоків;
- передача майна та інших активів безпосередньо особам, які причетні до тероризму;
 - вимагання фінансової допомоги у суб'єктів господарської діяльності для подальшого фінансування тероризму та сепаратизму, у т.ч. ватажками збройних формувань, які діють на території ОРДЛО;
 - вчинення грабежів, розбоїв, викрадення людей з метою отримання грошових коштів за їх викуп;
 - несанкціоноване списання грошових коштів із рахунків юридичних осіб з подальшим перерахуванням на рахунки фізичних та юридичних осіб [64, с. 80-81].

Встановлене різноманіття методів фінансування тероризму свідчить про складність розслідування даного злочину та необхідність врахування цих способів при судовому розгляді справ.

Досліджуючи надання коштів для фінансування тероризму, ми зіткнулися з проблемою правової оцінки даного діяння в питанні визначення моменту його закінчення.

Вважаємо, що в даному випадку можна міркувати про двох самостійних закінчених етапах злочинної діяльності.

Перший, який, з нашої точки зору, не є дискусійним і тому найбільш поширений в доктрині, передбачає надання таких коштів для здійснення злочинів терористичної спрямованості в майбутньому.

Це вказує на те, що винний створює реальні умови для подальшого вчинення терористичних діянь, реалізація яких була б об'єктивно неможлива без

надання коштів фінансування. Наприклад, вони використовуються для покупки зброї і вибухових пристроїв з метою вчинення терористичного акту.

В якості другого доцільно розглядати можливість фінансування досліджуваних нами діянь вже в процесі їх здійснення, тобто при частковому виконанні об'єктивної сторони. Надані кошти не є умовою здійснення злочинів терористичної спрямованості, а виступають лише в якості сприяє елемента.

Наприклад, здійснюючи продовжуваний злочин, винний, реалізуючи умисел на публічне виправдання тероризму, розмістив частину підготовлених ним матеріалів в мережі Інтернет. Однак для досягнення поставленої мети, що виражається в подальшому здійсненні тотожних дій, суб'єкт вдається до оплати доступу до телекомунікаційної мережі з боку третіх осіб, які усвідомлюють протиправний характер його діяльності.

Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму не зобов'язує країни-учасниці встановлювати факт використання терористами отриманих коштів.[9] Такий підхід є найбільш доцільним, так як в даний час, крім класичних банківських переказів як способу надання коштів, набирають обертів знеособлені переклади безготівкових грошових коштів шляхом використання фінансових сурогатів, а також електронних платіжних мереж.

Такі способи не тільки роблять засекреченим сам факт фінансування, але і створюють можливість безперешкодного, а в міру необхідності і мобільного їх використання. При цьому винні ділять перераховуються кошти на ті суми, які не підлягають обов'язковій перевірці з боку фінансових організацій або контролюючих органів.

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо, що розглядається нами діяння закінчено з моменту фактичного надання коштів, незалежно від того, прийняли їх чи ні, або реальної можливості їх використання.

Другою формою злочинних дій в області фінансування тероризму є збір коштів.

Поняття "збір" - похідне від слова "зібрати", тобто зносити, звозити, нагромаджувати, що передбачає різні форми здійснення даного виду злочинної діяльності.

Перше питання, яке виникає при оцінці збору, це форма його здійснення. Безумовно, він передбачає вчинення активних дій, які акумулюють предмет злочину. Найчастіше це виражається в діяльності громадських або благодійних організацій.

В даний час активно набирає обертів злочинна діяльність, спрямована на збір коштів, призначених для фінансування тероризму, через призму здійснення економічних злочинів. Яскравим прикладом в цьому випадку виступає прибуток, одержуваний в результаті виготовлення, зберігання, перевезення чи збуту підроблених грошей або цінних паперів [61, с. 72].

Слід зауважити, що об'єктивна сторона фінансування тероризму вичерпується діями, спрямованими на фінансове та матеріальне забезпечення діянь і осіб, указаних у ч. 1 ст. 258-5 Кримінального кодексу України. Джерела ж такого фінансування можуть бути різними – як законними, так і незаконними. Якщо ж набуття предметів чи коштів, з яких здійснюється забезпечення тероризму, було здійснено у спосіб, що містить в собі ознаки іншого злочину (наприклад, шляхом контрабанди, через ведення наркобізнесу, торгівлю зброєю чи легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом), то такі дії об'єктивною стороною злочину, передбаченого ст. 258-5 Кримінального кодексу України не охоплюються і вимагають самостійної кваліфікації. Дослідженнями експертів Групи з розробки фінансових заходів по боротьбі з відмиванням злочинних доходів було встановлено, що методи, які використовуються при фінансуванні тероризму, іноді відрізняються від способів, притаманних фінансуванню злочинних організацій, оскільки фінансування тероризму достатньо часто здійснюється за рахунок легальних джерел доходу.[92]

Виходячи з вищевикладеного, збір може бути здійснений тільки в формі дії, що є першою відмінною рисою даної форми фінансування тероризму.

Друге питання, яке виникає при аналізі збору, це його форми. Вважаємо, що даний перелік є відкритим, в цілому включаючи в себе наступні його різновиди: підшукування чи накопичення таких коштів. Причому підшукування можливе як правомірне, так і протиправне. Вищевикладене припускає виділення наступного ознаки збору - це правомірне або протиправне підшукування або накопичення предмета фінансування тероризму.

Виходячи з виділених ознак, що відрізняють збір від інших форм фінансування тероризму, вважаємо, що під ним слід розуміти вчинення протиправного діяння у формі дії, спрямованого на безпосереднє підшукування чи накопичення предмета злочину, призначеного для фінансування тероризму.

В ході вивчення особливостей збору коштів, призначених для фінансування тероризму, постає питання і про його закінчення як самостійної форми злочинної поведінки в рамках ст. 258-5 Кримінального кодексу України.

Термін "збір", похідний від слова "збирати", позначає процес, розтягнутий у часі, що передбачає досягнення в майбутньому поставленої мети.

З огляду на те, що досліджуваний злочин може бути віднесено до продовжуваного злочину, виникає питання, яка кількість діянь має зробити особа для визнання його закінченим і як оцінювати його дії, якщо вони були припинені до реалізації наміру в повному обсязі [72].

Законодавець, формулюючи відповідальність за фінансування тероризму, криміналізує підготовчі дії, які можуть складатися з ряду взаємопов'язаних, тотожних діянь, при цьому не встановлюючи вартісних критеріїв такої діяльності, відносячи тим самим злочин до формального складу. Тому вважаємо, що злочин, що виражається в зборі коштів, вважається закінченим з моменту отримання хоча б частини предмета, призначеного для фінансування тероризму, незалежно від наявності реальної можливості розпорядження отриманими коштами.

В. В. Драний вказує, момент закінчення фінансування тероризму залежить від форми діяння: при збиранні коштів – із моменту початку збирання матеріальних цінностей, поєданого з метою забезпечення суб'єктів терористичної діяльності, незалежно від результатів такого збирання; при наданні матеріальних цінностей – із моменту безпосередньої передачі їх або суб'єктові терористичної діяльності, або особі, яка має передати їх такому суб'єктові; при здійсненні операцій з фінансовими активами – з моменту початку здійснення такої операції.[37, с. 13-14]

Суспільно небезпечні наслідки є ознакою, за допомогою якої в законі утворюються кваліфіковані склади фінансування тероризму. Так, за ч. 2 ст. 258-5 Кримінального кодексу України карається фінансування тероризму, що призвело до заподіяння значної майнової шкоди, а за ч. 3 – до інших тяжких наслідків. Оскільки закон не містить вказівки на те, який розмір майнової шкоди слід вважати значним, це поняття є оціночним. Деякі вчені вважають, що при визначенні значного розміру майнової шкоди від фінансування тероризму слід користуватися приміткою 2 до ст. 185 Кримінального кодексу України і визначати її з урахуванням майнового стану потерпілого та вважати наявною за умови, коли вона перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (н.м.д.г.).[11]

Під іншими тяжкими наслідками, натомість, розуміється екологічне забруднення значних територій, масове отруєння чи захворювання людей, загибель однієї або декількох осіб, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження хоча б одній людині або середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам, аварію поїзда, судна, тривале порушення нормальної роботи транспорту, підприємств та організацій тощо.[11]

Фінансування тероризму є досить новою формою злочинної діяльності для кримінального права України, хоча його ознаки існували задовго до криміналізації цього діяння.

Як будь-який новий феномен, що вимагає чіткої кримінально-правової регламентації, встановлення юридичних ознак фінансування тероризму породжує масу дискусій, як серед вчених, так і практиків, що, безумовно, вимагає їх глибокого наукового осмислення і обґрунтування.

Слід зазначити, що передумовами для криміналізації відповідальності за діяння, що нами розглядається, стало не тільки значне збільшення кількості злочинів терористичного характеру, вчинених на території України, і підвищення ступеня суспільної небезпеки терористичної діяльності, а й наявність нових підходів, що виникають в результаті активного міжнародного співробітництва у протидії тероризму. [73, с. 75]

Зокрема, по-новому пропонується вирішувати питання про відповідальність осіб, безпосередньо не причетних до виконання терористичних актів, але сприяють їх вчиненню, в тому числі і шляхом фінансування. Тому одним з ефективних інструментів боротьби з тероризмом повинні виступати правові механізми підризу економічних основ терористичних організацій.

З цієї причини, вважаємо, необхідно зупинитися на аналізі в цілому об'єкта ст. 258-5 Кримінального кодексу України і безпосередньо фінансування тероризму.

На початку дослідження хотілося б підкреслити значимість об'єкта кримінальної правової охорони при конструюванні кримінально-правових заборон.

Безумовно, надважливу роль об'єкту злочину належить як в цілому при структуруванні Особливої частини Кримінального кодексу України, так і при криміналізації нових складів злочинів з урахуванням напрямків систематизації та уніфікації кримінально-правових заборон. Саме тому вчення про об'єкт є важливим і найбільш складним в доктрині кримінального права.[22, с. 4]

У зв'язку з тим, що ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму" є новою для українського права, питання змісту його об'єкта однозначно не вирішене, що й актуалізує його дослідження.

В рамках дослідження ми не ставимо перед собою завдання розгляду підходів, які розкривають в цілому поняття об'єкта в кримінальному праві, розділяючи при цьому найбільш поширену точку зору про те, що об'єктом злочину є найбільш значимий спектр суспільних відносин, які перебувають під охороною кримінального закону.

Досить вагомою й аргументованою є думка Л. Новікової щодо об'єкта фінансування тероризму: "Визнання громадської безпеки основним об'єктом фінансування тероризму є найбільш прийнятним і оптимальним варіантом для теорії, а особливо практики боротьби зі злочинами терористичної спрямованості. Такий підхід дозволяє сконструювати і ввести у Кримінальний кодекс України новий склад злочину, який передбачає кримінальну відповідальність за фінансування тероризму, та розташувати його в розділі IX Особливої частини Кримінального кодексу "Злочини проти громадської безпеки".[58, с. 103]

Не ставлячи під сумнів місце розташування ст. 258-5 Кримінального кодексу України в розділі IX Кримінального кодексу України "Злочини проти громадської безпеки", вважаємо за необхідне зазначити, що він включає в себе такий родовий об'єкт - суспільні відносини в сфері забезпечення громадської безпеки. У зв'язку з цим вважаємо методологічно допустимим зупинитися на розгляді видового і безпосереднього об'єктів досліджуваної норми.

З огляду на, що ст. 258-5 Кримінального кодексу України включена до розділу IX Кримінального кодексу України "Злочини проти громадської безпеки", основною проблемою, яка існує сьогодні при розкритті видового об'єкта, є зміст безпеки, яке має безпосередньо кореспондуватися з терористичною діяльністю, а також з її фінансуванням.

Вважаємо, що основним елементом даного об'єкту є поняття безпеки. Етимологічно "безпека" розглядається як захищеність, збереження, надійність, відсутність небезпеки кому-небудь, чому-небудь.

Тому поняття безпеки повністю протилежно поняттю небезпеки, тобто вона передбачає створення таких умов або цілої системи, які виключають негативний вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, які погіршують можливість розвитку або функціонування будь-якого суб'єкта.

Хоча досягнення сучасного законодавства і доктрини представляють нам можливість виділити наступні ознаки безпеки.

По-перше, вона повинна розглядатися як статично мінливий стан, що активно реагує на внутрішні і зовнішні загрози.

По-друге, безпека повинна бути спрямована на забезпечення нормального розвитку особистості, суспільства і держави.

По-третє, її механізми повинні включати в себе весь комплекс правових, політичних, соціальних і економічних інструментів [93].

Тому, на нашу думку, безпека являє собою стан захищеності особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, які забезпечують реалізацію комплексу правових, політичних, соціальних і економічних інструментів.

Також ми пропонуємо співвідносити громадську безпеку з комплексом заходів, в цілому спрямовані на захист суспільства від різного виду погроз.

В цілому погоджуючись з тим, що тероризм і його фінансування може виступати як в якості зовнішньої, так і внутрішньої загрози для інтересів особистості, суспільства і держави в цілому, хотілося б підкреслити, що в даний час існують дискусії у визначенні безпосереднього об'єкта фінансування тероризму.

Найбільш поширена точка зору, яка існує в доктрині кримінального права, за змістом безпосереднього об'єкта досліджуваного діяння, свідчить про його

тотожності з об'єктом, закріпленим в ст. 258 Кримінального кодексу України "Терористичний акт", в якості якого називають громадську безпеку.

Основним аргументом у даному випадку є співвідношення терористичного акту і фінансування тероризму як кінцевого і підготовчого етапу єдиного механізму злочинної діяльності, спрямованої на досягнення загального злочинного результату.

Ми вважаємо, що всі злочини терористичної спрямованості мають єдиний безпосередній об'єкт - суспільні відносини у сфері забезпечення безпечних умов життя суспільства.

З цієї причини ми вважаємо за необхідне привести авторські доводи і аргументи про необхідність виділення в рамках фінансування тероризму самостійного безпосереднього об'єкта, що володіє наступними ознаками.

В якості першого виступає громадська безпека, як благо, що охороняється кримінальним законом, але не в повному її обсязі, а в напрямку протидії тероризму.

Другий - розгляд фінансування тероризму як самостійного напряму такої діяльності, що сприяє безпосереднього здійснення терористичного акту.

Третій - виділення фінансування тероризму в якості самостійної форми сприяння терористичної діяльності, яка має таку додаткову відмітну ознаку як підрив економічної безпеки [80, с. 76].

Виходячи зі змісту даних ознак, пропонуємо авторське визначення безпосереднього об'єкта фінансування тероризму, під яким слід розуміти охоронювані законом суспільні відносини, що забезпечують громадську та економічну безпеку в частині протидії сприянню терористичної діяльності шляхом її фінансування.

Об'єктом фінансування тероризму є громадська безпека як різновид національної безпеки України. Особливістю громадської безпеки як об'єкта цього злочину є те, що виникає і/або існує джерело підвищеної небезпеки для

суспільства – у розглядуваному випадку у виді забезпечувального чинника терористичної діяльності, яким є її фінансове або інше забезпечення з фінансовим складником.[36, с. 86]

Фінансуючи тероризм, винний в тому числі зазіхає не тільки на громадську, а й на економічну безпеку. Тому постає питання про визнання суспільних відносин, що забезпечують економічну безпеку, в якості додаткового об'єкта. Виходячи з раніше запропонованого нами поняття безпосереднього об'єкта і наведених доводів, вважаємо, що в якості додаткового об'єкта фінансування тероризму виступає економічна безпека. Винний, здійснюючи досліджуване нами діяння, використовує фінансові інструменти, здобуті ним як легітимним, так і протиправним шляхом, спрямовуючи їх на фінансування злочинної діяльності, тим самим виводячи їх з нормального економічного сектора, ставлячи під загрозу економічну безпеку країни.

З огляду на, що фінансування тероризму передбачає надання коштів, що мають певне матеріальне вираження, на що зроблено вказівку в ст. 1 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, досліджуваний нами злочин є предметним.

З огляду на особливе значення міжнародного співробітництва в досліджуваний нами сфері, особливу увагу в рамках протидії фінансуванню тероризму повинна бути звернена на однойменну міжнародну конвенцію. Так, в ст. 1 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, укладеної 9 грудня 1999 р до предмету розглянутого діяння рекомендовано відносити такі кошти:

- активи будь-якого роду;
- юридичні документи або акти, що засвідчують право на активи або участь у них (в матеріальній, електронній або цифровій формах).[9]

Запропоновано відносити до таких: банківські кредити, дорожні чеки, банківські чеки, поштові перекази, акції, цінні папери, облігації, векселі,

акредитиви. Однак світова спільнота, усвідомлюючи можливість використання та інших предметів для фінансування тероризму, залишає цей перелік відкритим, з чим ми в цілому згодні.

У Законі України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII фінансуванням тероризму визнається надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково: для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією; для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінального кодексу України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій (абз. 50 ч. 1 ст. 1 цього Закону). У цьому законодавчому акті також визначено зміст терміна "активи" – це кошти, майно, майнові і немайнові права (абз. 1 ч. 1 ст. 1) [15].

Схожа дефініція фінансування тероризму надається в абз. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про боротьбу з тероризмом" від 20 березня 2003 р. №638-IV (з останніми змінами, внесеними Законом України від 14 жовтня 2014 р.), так само простежується єдиний підхід до розуміння активів у абз. 3 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону, що надаються у значенні "активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН" [14].

Аналіз наведених визначень поняття "фінансування тероризму" в ст. 258-5 Кримінального кодексу України та інших законах, а також зміст поняття "активи"

в останніх дозволяє відмітити різні підходи законодавця щодо предмета фінансування тероризму. Так, у ст. 258-5 Кримінального кодексу України предмет злочину, що розглядається, взагалі не виділено, а в Законі "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення", а також у Законі "Про боротьбу з тероризмом" предмет фінансування тероризму виокремлено: це активи будь-якого роду, до яких віднесено кошти, майно, майнові і немайнові права [36, с. 87].

А.С. Беніцький зазначає, що предметом фінансування терористичної групи (організації) можуть бути кошти в національній чи іноземній валюті, а також цінні папери (акції, облигації, чеки тощо) [28, с. 379]

Увагу до предмету фінансування терористичної діяльності приділено і в Конвенції Ради Європи від 16 травня 2005 року "Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванні тероризму". При викладі в ст. 1 змісту предмета фінансування використовується поняття "власність". При цьому воно повністю відповідає положенням ст. 1 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму.[9]

Таким чином, ми можемо констатувати, що міжнародне співтовариство має єдину точку зору щодо змісту предмета фінансування тероризму.

Основний підхід, який існує в кримінально-правовій науці, співвідносить предмет фінансування тероризму із засобами, що мають певний грошовий еквівалент. Повністю її поділяємо, так як саме поняття "фінансування", виходячи з його етимологічного і економічного змісту, передбачає його грошово-оцінну складову. При цьому в якості таких можуть виступати кошти, здобуті як правомірним, так і злочинним шляхом. Протиправний спосіб їх видобутку кваліфікується за окремими складами злочинів.

В цілому, зміст поняття "кошти", звичайно ж, набагато ширше існуючих сьогодні фінансових інструментів. До них потрібно відносити і надання іншої

допомоги, що має матеріальну оцінку, зокрема надання продуктів харчування, приміщення для проживання, одягу, предметів першої необхідності, медикаментів, автомобілів, засобів зв'язку тощо. Кошти (як гривня або іноземна валюта) визначаються у Податковому кодексі України (підп. 14.1.93 ст. 14) [13]. Однак у Цивільному кодексі України гроші визнаються лише різновидом коштів і мають назву "грошові кошти" (ст. 192 Цивільного кодексу України), а різновидом майна визнаються також й валютні цінності (ст. 193 Цивільного кодексу України), до яких належать грошові знаки у виді банкнот, казначейські білети, монети та в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також грошові знаки, які вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу. Валютними цінностями також є кошти на рахунках, вкладах у банківських та інших кредитно-фінансових установах; платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, їхні фінансові та банківські документи, виражені у валюті України або валюті інших країн [55, с. 326, 327].

Тому співвідносити фінансування тероризму виключно з фінансовими інструментами, визнаними такими в економічній сфері, є методологічно невірним. Вважаємо, що термін "фінансування" потрібно розглядати як збірне поняття.

У зв'язку з тим, що фінансування тероризму виступає підготовчим етапом до вчинення терористичного акту, момент закінчення досліджуваного злочину може бути поєднаний з моментом вчинення дій, з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи

(організації), незалежно від наявності або відсутності можливості використовувати призначені для фінансування тероризму кошти.

Безпосередній об'єкт фінансування тероризму сконструйований як двооб'єктний (по горизонталі) і включає в себе основний і додатковий його види. Основним об'єктом виступають суспільні відносини в галузі забезпечення громадської безпеки, у сфері протидії сприянню терористичної діяльності в формі її фінансування. Додатковим об'єктом фінансування тероризму є суспільні відносини, націлені на забезпечення економічної безпеки.

2.2. Суб'єктивні ознаки фінансування тероризму

До суб'єктивних ознак фінансування тероризму ми відносимо суб'єктивну сторону фінансування тероризму та суб'єкт даного злочину. У зв'язку з тим, що суб'єктивною стороною злочину є внутрішнє психічне ставлення винного до здійснюваного діяння, питання про її зміст в рамках фінансування тероризму сьогодні представляє надважливе значення. При цьому необхідно розуміти те, що вона нерозривно пов'язана з іншими елементами складу, що і вимагає пошуку їх взаємозв'язку при здійсненні досліджуваного діяння.

Для зняття існуючих сьогодні проблем в рамках досліджуваної нами теми вважаємо за необхідне більш детально розібратися з особливостями конструювання ознак суб'єктивної сторони при здійсненні фінансування тероризму.

Спочатку хотілося б підкреслити, що сучасне розуміння змісту суб'єктивної сторони, існуюче як в доктрині, так і в законодавстві, а також судово-слідчій практиці, включає в себе три взаємопов'язаних і взаємообумовлених елемента: вина, мотив і мета.

У попередньому параграфі нами було зроблено висновок про те, що склад фінансування тероризму сконструйований за типом формального, що включає в себе єдину обов'язкову ознаку - суспільно небезпечне діяння. У зв'язку з цим зміст прямого умислу має тільки два обов'язкові ознаки. У формальних складах з прямого умислу виключається передбачення наслідків, а вольовий момент переноситься на сам факт вчинення злочину.

Тому, кажучи про зміст вини в рамках досліджуваного злочину, ми приходимо до висновку про те, що він здійснюється лише з прямим умислом.

З цієї причини перша, інтелектуальна, ознака характеризується усвідомленням винним суспільно небезпечного характеру вчиненого ним діяння. Друга, вольова, ознака відображає бажання винного вчинити заборонені кримінальним законом дії або бездіяльність.

Вважаємо, що встановлення цих двох обов'язкових ознак дозволяє відмежувати злочинну поведінку від незлочинної, а також правильно кваліфікувати діяння.

Стосовно до досліджуваного злочину прямий умисел являє собою усвідомлення винним суспільної небезпеки свого діяння в формі надання або збору коштів з метою фінансування тероризму та наявності реального бажання це зробити.

Суб'єктивна сторона аналізованого складу злочину має місце за наявності двох ознак:

- а) вини у формі умислу;
- б) спеціальної мети – первинної – фінансового або матеріального забезпечення вище перерахованих осіб, кінцевої – вчинення терористичного акту.

[69, с. 288]

З огляду на зміст поняття фінансування тероризму, приходимо до висновку, що умисел у досліджуваному діянні є конкретизованим. Про це свідчить як пряма вказівка в ньому на призначення предмета злочину, так і перелік злочинів, на

вчинення яких кошти можуть бути спрямовані, що ще раз підтверджує наявність тільки прямого умислу при фінансуванні тероризму.

Конкретизований умисел вказує на об'єкт посягання, а також можливі способи вчинення діяння, що в цілому і відображено в ст. 258-5 Кримінального кодексу України.

Вважаємо, що закладені в законі основи конкретизації наміру достатні для визначення характеру і ступеня суспільної небезпеки фінансування тероризму, і подальша їх диференціація методологічно недоцільна. З цієї причини вважаємо, що вчинення будь-якого діяння в рамках фінансування тероризму засноване на чітко сформованому (конкретизованому) умислі.

Основні труднощі в правозастосуванні створює конструкція суб'єктивної сторони даного складу злочину. Вона передбачає наявність лише прямого умислу, тобто особа усвідомлювала суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності), передбачала можливість або неминучість настання суспільно небезпечних наслідків і бажала їх настання.

Крім вини у вигляді прямого умислу, на нашу думку, суб'єктивна сторона даного складу злочину містить і мету - дії відбуваються з усвідомленням того, що кошти призначені для фінансування злочинів терористичного характеру, або особи, з метою здійснення ним хоча б одного з цих злочинів, або для забезпечення організованої групи, незаконного збройного формування, злочинного співтовариства (злочинної організації), створених або створюваних для здійснення хоча б одного з цих злочинів. Тобто, обвинувачений повинен усвідомлювати і бажати, що його кошти підуть на вчинення злочину, або на фінансування особи, яка вчинить цей злочин на ці кошти, або на забезпечення організованої групи, що створена для здійснення злочинів [77, с. 160].

"Усвідомлення мети", тобто усвідомлення обвинуваченим призначення фінансових коштів, послуг для вчинення злочинів терористичного характеру, практично ніколи не доводиться стороною обвинувачення в суді, внаслідок чого

притягнути до кримінальної відповідальності фізичних осіб за даним складом злочину, передбаченого ст. 258-5 Кримінального кодексу України, практично неможливо і злочини як впливає з практики зазвичай перекваліфікують в інші склади кримінального діяння.

Безумовно, особливе значення при правовій оцінці досліджуваного діяння мають і факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину. При буквальному тлумаченні аналізованої статті, приходимо до висновку про те, що мета вчинення фінансування тероризму чітко зафіксована в змісті однойменного поняття. Також, мета є обов'язковою ознакою фінансування тероризму.

Мета вчинення злочину - уявлення у свідомості винного ідеального образу, до якого він прагне. Здійснюючи умисне діяння, винний визначає модель майбутнього, яку він і прагне досягти, чому і порушує існуючі кримінально-правові заборони. Саме тому мета і визначає спрямованість умислу.

Окреслена мета у складі фінансування тероризму має відбиття у змісті усіх його елементів, зокрема, об'єктивної сторони. Тому точність її визначення, правильність розуміння слідчим, прокурором та суддею є підґрунтям для своєчасного, оперативного, законного та всебічного розслідування таких злочинів та судового розгляду відповідних матеріалів кримінального провадження. Основна проблема кваліфікації фінансування тероризму полягає в тому, що справжні цілі фінансування (збору і/або передачі коштів певній особі чи терористичній групі, терористичній організації) у більшості випадків є завуальованими, прихованими. Збір і спрямування валютних цінностей та інших матеріальних і нематеріальних активів здійснюється, як правило, третіми особами під соціально корисними, пристойними лозунгами, що за своїм змістом та спрямованістю викликають довіру та бажання допомогти в цьому. З'ясування справжньої мети передачі грошей чи інших активів певній особі має здійснюватися з урахуванням багатьох чинників, у тому числі шляхом установлення та аналізу майнового стану особи та роду її діяльності.[36, с. 92-93]

Відповідно до ч. 1 ст. 258-5 Кримінального кодексу України спеціальною метою є альтернативні цілі: фінансове або матеріальне забезпечення окремого терориста, терористичної групи чи терористичної організації; організації, підготовки або вчинення терористичного акту; втягнення у вчинення терористичного акту; публічних закликів до вчинення терористичного акту; створення терористичної групи (організації). Окреслену мету в її різновидах можна визначити як забезпечення (фінансове або інше забезпечення з фінансовим складником) терористичної діяльності як на стадії готування, так і безпосередньо для її здійснення. При встановленні наявності хоча б одного виду такої мети та наявності інших обов'язкових ознак вчинене кваліфікується як фінансування тероризму за відповідною частиною ст. 258-5 Кримінального кодексу України.[11]

До забезпечення терористичної діяльності можливо віднести, наприклад, надання терористу або терористичній групі (організації) різних речей матеріального світу (рухомих та нерухомих, зокрема коштів, приміщень, транспорту, зброї, засобів зв'язку, документів тощо). Так само це може бути надання нематеріальних активів (прав на об'єкти інтелектуальної власності, прав на використання корисних копалин тощо) у виді відповідних юридичних документів на ім'я конкретного суб'єкта, що займається терористичною діяльністю.[36, с. 90]

Терористичним актом є злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена ст. 258 Кримінального кодексу України (абз. 2 ст. 1 Закону України "Про боротьбу з тероризмом"). Специфікою таких небезпечних ускладнених дій є їх спрямованість, що визначається метою вчинення терористичного акту[36, с. 89].

Терористом визнається особа, яка бере участь у терористичній діяльності (абз. 8 ст. 1 зазначеного Закону), тобто у підготовці та/або вчиненні терористичного акту чи вчиняє інші дії, визначені в абз. 5 ст. 1 Закону України "Про боротьбу з тероризмом". Відповідно до абз. 9 ст. 1 Закону України "Про

боротьбу з тероризмом" терористичною групою є група з двох і більше осіб, які об'єдналися з метою здійснення терористичних актів; терористична організація – стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою здійснення терористичної діяльності, у межах якого здійснено розподіл функцій, встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів. Організація визнається терористичною, якщо хоч один з її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність з відома хоча б одного з керівників (керівних органів) усієї організації (абз. 10 ст. 1 зазначеного Закону).[14]

Як нами вже було зазначено, мотив і мета властиві будь-якому умисного злочину. З цієї причини доцільно зупинитися і на мотивації фінансування тероризму.

У процесі встановлення мети злочину необхідно враховувати всі обставини, що характеризують дії особи, зокрема підготовчі дії, способи і знаряддя злочину. Під час вивчення кількості епізодів, пов'язаних із переведенням активів на тимчасово окуповані території Луганської та Донецької областей з метою фінансування тероризму, необхідно акцентувати на усвідомленні особою того, що вказані дії є протиправними та містять ознаки злочину.[76]

Обов'язковим елементом предмета доказування є внутрішні спонукання особи, тобто мотив учинення злочину. Відповідно до вимог Кримінального кодексу України, характер спонукань, які схилили особу вчинити означені злочини, може бути обставиною, що обтяжує чи пом'якшує покарання за вчинення фінансування терористичної діяльності. Обставини, що характеризують особу обвинуваченого, також можуть вплинути на ступінь і характер відповідальності. Мотив злочину відіграє роль проміжного факту у процесі доведення винуватості особи в учиненні злочину.[76]

Мотив вчинення злочину має особливе значення, надаючи підстави для диференціації кримінальної відповідальності. На підтвердження зробленого висновку можна навести такі аргументи.

По-перше, з урахуванням того, що концепція кримінального права побудована на принципі суб'єктивного зобов'язання, мотив вчинення злочину є базис майбутньої протиправної поведінки, так як висловлює спонукання, які і штовхають суб'єкта на вчинення діяння.

По-друге, найчастіше мотив є підставою для вибору об'єкта злочинного посягання і потерпілого при вчиненні умисних злочинів.

По-третє, особливе значення мотиву, в рамках механізму злочинної поведінки, визначено не тільки нормами Кримінального кодексу України, а й кримінально-процесуальним законодавством. Зокрема, Кримінальний процесуальний кодекс України до обов'язкових обставин, що підлягають доказуванню, відносить мотив вчинення злочину, незалежно від того, чи є він конструктивною ознакою вчиненого діяння.

По-четверте, і цей аргумент, з нашої точки зору, найбільш значимий, факт постійної зміни мотиву вчинення злочину. Зокрема, в рамках українського кримінального законодавства актуалізувалась протидія злочинам, що вчиняються з мотивів ненависті або ворожнечі в області забезпечення миру і безпеки людства.

Мотив (від лат. Moveo - рухаю) є спонукання, яке і штовхає особу на вчинення протиправного діяння. Відносячи мотив до вчинення злочину як чинник, який штовхає на його реалізацію, розглядають як в цілому весь комплекс людських потреб, так і конкретну потребу, яку відчуває особистість в чітко визначеній ситуації.

Наступним елементом складу злочину, що входять до групи суб'єктивних ознак, є суб'єкт злочину. Суб'єкт складу аналізованого злочину – загальний. Відповідальність настає при досягненні особою, яка вчиняє вказані у диспозиції діяння, 16-річного віку. [69, с. 288]

У науці кримінального права суб'єктом визнається особа, яка вчинила злочин і здатна нести за нього покарання, відповідне його характеру і ступеню суспільної небезпеки.

Розглядаючи положення ст. 18 Кримінального кодексу України, приходимо до висновку про наявність у суб'єкта злочину трьох обов'язкових, взаємодоповнюючих ознак. До таких віднесені фізична особа, осудність і вік.

Грунтуючись на вищевикладеному, особа, яка фінансує тероризм, має ознаки загального суб'єкта.

Враховуючи, що діяння є злочином міжнародного характеру, необхідна більш глибока диференціація суб'єктів ст. 258-5 Кримінального кодексу України.

По-перше, це впливає з положень ст. 8 Кримінального кодексу України, що встановлюють кримінальну відповідальність за Кримінальним кодексом України як для громадян України, так і для іноземців, а також осіб без громадянства.

По-друге, Міжнародна конвенція "Про боротьбу з фінансуванням тероризму" рекомендує країнам-учасницям визнавати винною будь-яку особу, яка вчинила злочин, передбачений Конвенцією [59, с. 128].

Все це, безумовно, вказує на необхідність консолідації зусиль в сфері протидії фінансуванню тероризму, в тому числі і застосуванням механізмів міжнародного співробітництва при визначенні спеціальних ознак суб'єкта даного діяння.

Ми пропонуємо враховувати при призначенні покарання судимості, отримані винними за кордоном, в разі вчинення ними раніше злочинів екстремістської та терористичної спрямованості.

При цьому дану групу суб'єктів можна розділити на дві самостійні категорії.

Перша включає в себе осіб, які здійснюють фінансування тероризму на території України. Їх відповідальність чітко регламентована національним кримінальним законодавством.

Другу становлять іноземні громадяни та особи без громадянства, які вчинили діяння, передбачені Міжнародною конвенцією "Про боротьбу з фінансуванням тероризму", за межами України, але на території держав - учасниць Конвенції.

Саме ця диференціація не тільки аргументує, а й обґрунтовує висунуте нами положення про необхідність врахування судимостей при призначенні покарання за фінансування тероризму, отриманих за кордоном за діяння терористичної спрямованості.[38, с. 100]

Дана практика апробована за кордоном і показала позитивний результат, що нами відзначено при дослідженні зарубіжного законодавства. На нашу думку, це створить сприятливі умови для підвищення превентивного впливу на попередження досліджуваного нами діяння, при вчиненні якого місце посягання не повинно мати жодного значення для правової оцінки вчиненого.

Вважаємо, що запропонована нами система злочинів терористичної спрямованості повинна бути доповнена кваліфікуючою ознакою такого змісту: "вчинення злочину особою, яка має судимість за раніше вчинений злочин терористичної спрямованості".

Вважаємо, що такий механізм стане своєчасної і адекватним заходом протидії фінансуванню тероризму в відношенні осіб, раніше вчиняли діяння терористичного характеру.

Посилення такої боротьби для підвищення її ефективності в тому числі має лежати і в площині розширювального тлумачення осіб, які раніше вчинили злочини. До таких слід віднести не тільки раніше засуджених громадян України, а й іноземних громадян, а також осіб без громадянства, які вчинили злочини за кордоном і притягнуті до відповідальності там же.

Хоча відповідно до кримінального законодавства більшості держав суб'єктом злочину може бути визнана лише фізична особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу може наставати кримінальна

відповідальність (напр. ст. 18 Кримінального кодексу України)[11] в так званій англоамериканській системі права та деяких інших країнах (Франція, КНР, Молдова) допускається кримінальна відповідальність також юридичних осіб [46, с. 96].

"Існують досить серйозні сумніви, – визначають Б.С. Никифоров та Ф.М. Решетников, – стосовно реальності тих законів, яким піддаються корпорації у тих рідкісних випадках, коли порушені проти них кримінальні справи закінчуються судовим процесом і виникненням обвинувального вироку. Збитки від штрафу, накладеного на корпорацію, нерідко перекладаються нею або на первісних утримувачів акцій, які не мають ніякого відношення до зловживань ради директорів чи вищих службовців корпорації, або взагалі компенсуються тим, що "послуги", які надаються корпорацією, або товари, що постачаються нею, після сплати штрафу, сплачуються споживачами за більш високою ціною" [56, с.54]. Н.Е. Крилов та А.В. Серебреннікова також зазначають: "Після введення в дію нового Кримінального кодексу Франції було декілька випадків притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності. В усіх випадках на юридичних осіб був накладений штраф... Зокрема з рішень не видно, чи встановив суд тих осіб, які реально вчинили злочинне діяння" [46, с.130–131].

Ми вважаємо, що немає ніякої необхідності перевантажувати Кримінальний кодекс України новими видами суб'єктів кримінальної відповідальності, а види відповідальності юридичних осіб – кримінальною відповідальністю. Юридична особа може нести відповідальність за злочини фізичних осіб, які входять до її складу, проте ця відповідальність не кримінальна, а якась інша – цивільно-правова, адміністративна, господарська тощо. Найвним прикладом тому може служити розділ VI Закону України "Про боротьбу з тероризмом", де встановлюється відповідальність за участь у терористичній діяльності. Так, згідно зі ст. 23 Закону, особи, винні в терористичній діяльності, притягаються до кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому законом, тоді як

організація, відповідальна за вчинення терористичного акта і визначена за рішенням суду терористичною, згідно зі ст. 24 Закону підлягає ліквідації, а майно, що воно належало їй, конфіскується [14]. У зв'язку з цим слід погодитися з пропозицією М.В. Семикіна про те, що необхідно розрізняти суб'єкта злочину (особу, яка підлягає кримінальній відповідальності) і суб'єкта відповідальності за вчинений злочин, де остання категорія включає в себе не тільки суб'єкта кримінальної відповідальності (суб'єкта злочину), але також і суб'єктів іншої відповідальності – юридичних та фізичних осіб які можуть нести матеріальну, адміністративну, моральну дисциплінарну відповідальність у зв'язку з вчиненим суб'єктом кримінальної відповідальності злочином [58, с.132–133].

Аналогічний підхід повинен бути і в тих випадках, коли фінансове сприяння терористам та їх організаціям надають представники державної влади. У публіцистичній літературі такого роду діяння називаються "державним спонсорством" тероризму, а в науковій літературі ця обставина породжує полеміку про суб'єкти такого роду терористичної діяльності і про можливість визначення держави суб'єктом злочину. Так, В.Ф. Антипенко стверджує, що "суб'єктом міжнародних злочинів як юридичної патології є, передусім, держави, а також фізичні особи, які виступають від їх імені і конкретно вчиняють ці злочини [23, с.434]. Але тут також, як і у випадку визначення суб'єктом злочину юридичної особи, йде зміщення понять суб'єкта злочину та суб'єкта відповідальності за вчинений злочин. Суб'єктами злочину і в даному випадку можуть бути лише фізичні особи. Держава може виступати суб'єктом відповідальності за вчинені цими особами злочини, але відповідальності не кримінально-правової, а міжнародно-правової [58, с.134].

Як вказує Л.В. Новикова, фінансування тероризму може здійснюватися безпосередньо фізичними особами, а такою за допомогою застосування ними юридичних осіб та державних структур. При цьому кримінальній відповідальності повинна підлягати лише фізична особа. Юридична особа у зв'язку з вчиненим

суб'єктом кримінальної відповідальності злочином може нести адміністративну, матеріальну, моральну відповідальність, а держава – міжнародно-правову відповідальність[54, с. 105].

Л. М. Демидова вказує на те, що суб'єкт фінансування тероризму є спеціальним: особа, яка досягла 16-ти років і яка прямо чи опосередковано пов'язана із проведенням терористичної діяльності. Остання додаткова ознака суб'єкта фінансування тероризму встановлена шляхом системного аналізу ознак цього злочину, зокрема його предмета. Без наявності цієї додаткової ознаки суб'єкта злочину склад фінансування тероризму відсутній.[34, с. 93]

Можна дійти висновку, що безпосередній об'єкт фінансування тероризму сконструйований за типом двухоб'єктності (по горизонталі) і включає в себе основний і додатковий його види. Основним об'єктом виступають суспільні відносини в галузі забезпечення громадської безпеки, у сфері протидії сприянню терористичної діяльності в формі її фінансування. Додатковим об'єктом фінансування тероризму є суспільні відносини, націлені на забезпечення економічної безпеки.

У зв'язку з тим, що фінансування тероризму виступає підготовчим етапом до вчинення терористичного акту, момент закінчення досліджуваного злочину може бути поєднана з моментом вчинення дій, зазначених у ст. 258-5 Кримінального кодексу України, незалежно від наявності або відсутності можливості використовувати призначені для фінансування тероризму кошти або надані фінансові послуги.

Під наданням коштів розуміється передача як до, так і в процесі вчинення злочинів терористичної спрямованості раніше здобутого правомірним або протиправним шляхом предмета фінансування тероризму. Дане діяння вважається закінченим з моменту фактичного надання предмета, незалежно від наявності реальної можливості його використання.

Під збором коштів розуміється вчинення дій, спрямованих на безпосереднє чи підшукування накопичення предмета злочину, призначеного для фінансування тероризму. Злочин, що виражається в зборі коштів, вважається закінченим з моменту отримання хоча б частини предмета, призначеного для фінансування тероризму, незалежно від наявності реальної можливості розпорядження отриманими коштами.

Фінансування тероризму здійснюється лише з прямим, конкретизованим умислом. Стосовно до досліджуваного злочину прямий умисел являє собою усвідомлення винним суспільної небезпеки свого діяння в формі надання або збору коштів з метою фінансування тероризму та наявності реального бажання його зробити.

До осіб, раніше засуджених за скоєння злочинів терористичної спрямованості, відносяться як раніше засуджені громадяни України, так і іноземні громадяни, а також особи без громадянства, які вчинили злочини за кордоном, незалежно від місця притягнення до кримінальної відповідальності.

Оскільки фінансування тероризму, виходячи зі змісту безпосереднього і додаткового об'єктів, має політико-економічний зміст, вважаємо, що в якості мотивів вчинення злочину в ст. 258-5 Кримінального кодексу України можуть виступати політична, ідеологічна, расова, релігійна ненависть або ворожнеча, заздрість, корисливість, підтримка організованої групи, незаконного збройного формування, злочинного співтовариства, створених для вчинення злочинів терористичної спрямованості.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БОРОТЬБИ З ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

3.1. Міжнародне законодавство про відповідальність за фінансування тероризму

В даний час вся світова спільнота стурбована проблемою терористичної активності. Особлива небезпека здійснюваних терористичних актів, в першу чергу, полягає в великій кількості жертв серед ні в чому не винних людей.

Роль всього світового співтовариства у протидії тероризму є головною. Одним з найважливіших засобів такої боротьби має стати використання спеціальних заходів, викладених в конкретних міжнародних правових документах. Правова база в області боротьби з тероризмом дуже велика, і вона ґрунтується на прийнятих ще в 20 - 30-х роках ХХ століття нормативних актах, які і заклали її фундаментальні основи.

Перші міжнародні угоди, що стосуються протидії тероризму, з'явилися результатом організації і проведення всесвітніх конгресів систематизації кримінального права в 20-х і 30-х роках ХХ століття. Держави-учасниці, з урахуванням отриманих результатів, в майбутньому стали уніфікувати локальне законодавство з протидії злочинності, в тому числі і тероризму [30, с. 221].

У другій половині ХХ століття на основі рішення Першого міжнародного конгресу з кримінального права, що пройшов в Брюсселі (1926 рік) під егідою Міжнародної асоціації кримінального права, відбулися конференції на тему тероризму. Прагнення світової спільноти були спрямовані на формування та затвердження правових актів, що регламентують такі напрямки боротьби з цим явищем:

- розробка основних принципів протидії тероризму і визначення окремих понять для формування офіційних документів, що регламентують співпрацю країн в рамках проведення міжнародних заходів;
- дослідження особливостей протидії тероризму на повітряних судах;
- протидія міжнародному тероризму на найвищому міжнародному рівні;
- протидія міжнародному тероризму з використанням механізму конвенцій;
- світова взаємодія в боротьбі з конкретними актами тероризму та нормалізації відносин, які виникли в результаті їх здійснення [49, с. 32].

У 1937 р в Женеві на скликаній з ініціативи Ліги Націй міжнародної конференції були схвалені Конвенція про попередження злочинів політичного характеру, які визначаються як акти політичного тероризму, і про встановлення покарань за них, і Конвенція про створення Міжнародного кримінального суду [62, с. 99].

У тому ж році був розроблений і представлений на обговорення Проект Конвенції по боротьбі з тероризмом. Особлива увага в ньому була приділена питанням підсудності осіб, які вчинили діяння, що містять в собі ознаки міжнародного тероризму. У розвиток цього напрямку була обгрунтована необхідність реалізації універсального принципу дії національних кримінальних законодавств в просторі. Зокрема, в разі невідачі громадян, які вчинили терористичний акт на території іншої держави, для передання їх правосуддю їх дії в обов'язковому порядку повинні бути кваліфіковані за національним законодавством як терористичний акт, здійснений на території держави, чийми громадянами були потерпілі. Це ж правило має поширюватися і на осіб, які набули громадянство вже після вчинення такого злочину.

Конвенція однією з перших офіційно віднесла тероризм, а також підтримку терористичних груп і співтовариств, що загрожують миру і безпеці народів, до злочинних форм протиправної діяльності.

Це дає нам підставу зробити висновок про те, весь комплекс терористичних діянь може бути визнаний транснаціональним.

В даний час існує більше шістнадцяти міжнародних правових актів щодо протидії тероризму. Ось лише деякі з них.

Конвенція про злочини та деякі інші акти, що здійснюються на борту повітряних суден, 1963 року [6]. Конвенція розкриває питання забезпечення авіаційної безпеки і закликає її учасників виробляти арешт порушників командиром повітряного судна.

Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, 1970 року [2]. Так звана Гаазька конвенція наказує країнам-учасницям застосовувати при захопленні повітряних суден жорсткі каральні заходи. Сторони повинні брати злочинців під варту з метою їх передання національному правосуддю або видачі іншій державі. Ця ж Конвенція встановила правила міжнародного співробітництва у кримінальних розглядах, що регулюються нею.

Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, 1971 року [3]. Монреальська конвенція стосується акцій саботажу (вибухів бомб на повітряному судні при здійсненні польотів). Конвенція рекомендує посилювати відповідальність за діяння, які посягають на безпеку цивільної авіації.

Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, 1973 року [5]. Країнам-учасницям пропонується встановити кримінальну відповідальність, а також закріпити покарання, що відповідають характеру і ступеню суспільної небезпеки діянь, пов'язаних з навмисним вбивством, викраденням людини або з іншими злочинами проти осіб, які перебувають під міжнародним захистом.

Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу, 1980 року, або так звана Конвенція про ядерні матеріали [7]. Вона визначає кримінальну відповідальність у

разі неправомірного володіння, користування, передачі або крадіжці ядерного речовини, а також загрозу його застосування.

Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, 1997 року, встановлює режим універсальної юрисдикції щодо здійснення ряду діянь, безпосередньо пов'язаних з тероризмом [10]. Перелік таких злочинів в Конвенції чітко визначено. До них віднесені діяння, що містять в собі ознаки незаконного і навмисного використання вибухових або інших смертоносних пристроїв. Додатковою умовою віднесення їх до таких є місце (місце громадського користування) і мета вчинення акту тероризму (спричинення смерті або серйозних каліцтв, а також приведення в непридатність відповідних громадських місць).

Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, 1999 року, пропонує країнам притягувати осіб, які фінансують терористичну діяльність, як до кримінальної, так і цивільної або адміністративної відповідальності [9]. В якості додаткового механізму протидії рекомендовано виявляти, блокувати і заарештовувати засоби, призначені для вчинення терористичних актів. У цих умовах банківська таємниця, при наявності достатніх доказів причетності до фінансування тероризму, не може бути перешкодою для взаємодії і заходів цих злочинів.

Вважаємо, що це ставить питання і про можливість посилення відповідальності за фінансування терористичних діянь. Зокрема, якщо тероризм і його фінансування розглядати як вид міжнародної злочинності, то одним з механізмів протидії може стати введення відповідальності за фінансування міжнародних терористичних організацій, з метою підриву їх економічних основ.

Все вищевикладене дає нам підставу констатувати, що терористична активність вимагає участі всього світового співтовариства у виробленні ефективних правових інструментів протидії цьому явищу.

Як вказує А.Буткевич, одним із пріоритетних напрямів боротьби з тероризмом є ліквідація фінансових потоків, що його забезпечують. Дотепер

міжнародне співробітництво в цій сфері залишається недостатнім, про що свідчить відносно легке переміщення грошових коштів з однієї країни в іншу, складні процедури розкриття банківської таємниці в деяких країнах, наявність офшорних зон тощо. Насамперед це відбувається тому, що тривалий час у зв'язку з політичними та економічними причинами на міжнародному рівні недооцінювалася необхідність запобігання або ускладнення доступу організованих злочинних угруповань до необхідних їм фінансових ресурсів, хоча припинення фінансування, на нашу думку, це вирішальний елемент системи їхнього знешкодження. До того ж терористична діяльність на транснаціональному рівні робить беззахисною будь-яку державу [32, с. 57].

Науковець вважає, що головним джерелом фінансування будь-якої терористичної діяльності є доходи, одержані злочинним шляхом. Наявність високоорганізованої та оснащеної військової сили забезпечує терористичній організації становище бути "поза конкуренцією" в будь-якій сфері організованої злочинності. У результаті терористична організація включає у свої структури організовану та неорганізовану злочинність, нарощуючи тим свої можливості й беручи під свій контроль ключові сфери кримінального бізнесу. Сьогодні джерелами фінансування тероризму є не лише внески прихильників та (або) допомога терористичних держав, а, насамперед, контроль торгівлі зброєю, людьми та людськими органами, контрабанди, незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, нелегального грального бізнесу тощо. У той же час організованими злочинними формуваннями з метою реалізації своїх задумів широко застосовуються методи, що використовуються в терористичній діяльності: наявність структурних одиниць, які виконують функції розвідки та контррозвідки, рольова градація при розстановці сил та засобів, високий рівень згуртованості та конспірації; корупційні зв'язки у правоохоронних органах тощо [32, с. 58].

Такий тероризм спроможний уже до серйозної самостійної діяльності, навіть за межами власної країни. Проте, розгортання зазначеної діяльності можливо

лише за наявності структур, створених з метою легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом, у вигляді конвертаційних центрів, контрольованих банківських установ, виробничих підприємств тощо. Легалізація таких доходів найчастіше проводиться в державах, де відсутній або малоефективний фінансовий контроль з боку так званих підрозділів фінансових розвідок [33, с. 57].

Запобігання та боротьба з терористичними злочинами є актуальною проблемою як теоретичного, так і прикладного порядку, оскільки вступ України до Ради Європи додає не лише нових прав, але й покладає на неї всю повноту відповідальності за взяті на себе міжнародні зобов'язання. Одним із таких зобов'язань є гармонізація українського кримінального законодавства з положеннями ратифікованих Україною міжнародно-правових документів у сфері протидії тероризму, і, як наслідок, – упередження використання членами міжнародних терористичних організацій території України з метою забезпечення будь-якої терористичної діяльності (особливо з огляду на те, що інтенсивне підвищення геополітичної небезпеки тероризму визнається першою і певною мірою інтегративною світовою тенденцією у процесі глобалізації злочинності) [51, с. 131].

Вважаємо, що найбільш ефективним механізмом міжнародної взаємодії має стати вироблення уніфікованих понять, які розкривають зміст тероризму і в цілому терористичної діяльності, обов'язково імплементовані у національні законодавства країн-учасниць міжнародних конвенцій, з метою єдиного розуміння досліджуваного явища. Вважаємо, що тільки реалізація пропонованого нами підходу створить сприятливі умови для боротьби з тероризмом. Прикладом може стати введення в кримінальні законодавства країн-учасниць Конвенції по боротьбі з фінансуванням тероризму в статті, що встановлюють відповідальність за досліджуваний діяння, такої обтяжуючої ознаки, як "якщо це діяння було вчинено з метою фінансування міжнародних терористичних організацій".

Із сучасних актів боротьби з міжнародним тероризмом слід зазначити ухвалену 28 вересня 2001 р Радою Безпеки ООН резолюції РБ ООН 1373 Про боротьбу з міжнародним тероризмом. Вона містить великий набір заходів на національному, регіональному та міжнародному рівнях, які є обов'язковими для виконання всіма країнами [16].

Вперше на арені міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю питання фінансування тероризму були порушені в резолюції 51/210 Генеральної Асамблеї від 17 грудня 1996 року. В рамках цієї резолюції був розроблений і запропонований цілий комплекс заходів, спрямованих на запобігання тероризму. В якості самостійного напрямку (п.п. "f" п. 3) було виділено перешкоджання його фінансування. Основним завданням в цьому випадку стало обмеження руху грошових коштів, призначених для виконання терористичних цілей. При цьому прийняття вищезгаданих заходів стало можливим не тільки в разі явного їх призначення, а й навіть при наявності підозр [19].

Особливу увагу світова спільнота пропонує приділяти завуальованим способам фінансування тероризму, що здійснюється під виглядом діяльності благодійних, громадських та культурних організацій.

Ще раз підтверджуючи необхідність посилення протидії тероризму в цілому, резолюція в пункті 5 закріпила заклик не тільки про необхідність утриматися від його фінансування, а й від інших форм заохочення або надання іншої підтримки.

Надалі питання про необхідність розробки міжнародного правового акта в області протидії фінансуванню тероризму було порушено і в резолюції 53/108 Генеральної Асамблеї ООН від 8 грудня 1998 року [17]. В даний час основу міжнародного співробітництва в сфері протидії фінансуванню тероризму, звичайно ж, становить міжнародна конвенція "Про боротьбу з фінансуванням тероризму", яка була прийнята світовою спільнотою 9 грудня 1999 р. [9]

У преамбулі Конвенції наголошено на необхідності підтримання міжнародного миру та безпеки від терористичних загроз і потреба в підриві економічних основ терористичних організацій, що сприятиме зниженню терористичної активності як в окремих регіонах, так і в цілому на планеті, оскільки кількість і тяжкість вчинених терористичних актів перебуває в безпосередньому зв'язку від обсягу їх фінансування. З метою правильної реалізації положень Конвенції при її розробці були закріплені основні дефініції, що зачіпають питання фінансування тероризму. Так, ст. 1 Конвенції розкриває зміст таких понять, як "кошти" і "надходження". Наприклад, до засобів світове співтовариство пропонує відносити будь-які активи, документи або акти, що встановлюють право на ці активи. Причому цей перелік є відкритим, що дає можливість оперативно реагувати в питанні боротьби в разі появи нових фінансових інструментів [66, с. 73].

Розкриваючи поняття "надходження", Організація Об'єднаних Націй відносить до них не тільки ті, які мають ознаки тероризму, а й інші діяння, що посягають на життя і здоров'я особи, з метою залякування населення або примусу державних органів, а також міжнародних організацій до вчинення або відмови від здійснення будь-яких дій. Як ми бачимо, в цілому названі ознаки притаманні поняттю тероризму, закріпленому в ст. 258 Кримінального кодексу України.

Самостійним напрямком в рамках даної Конвенції виступає діяльність в сфері встановлення джерел фінансування тероризму. Так, відповідно до ст. 8 Конвенції, держава-учасниця повинна не тільки визначати, виявляти, блокувати або заарештовувати засоби, призначені для вчинення злочинів, зазначених у ст. 2 Конвенції, але і конфіскувати їх. Вважаємо, що даний напрямок має стати одним з основних в сфері протидії тероризму, так як прямо направлений на підрив економічних основ терористичних організацій, що, з нашої точки зору, є найбільш дієвим механізмом боротьби з тероризмом, які вимагають сьогодні серйозного фінансування.

З метою запобігання фінансуванню тероризму, в Конвенції закріплені цілий комплекс механізмів, реалізація яких створює сприятливі умови для підвищення якості протидії. Вони знайшли своє відображення в ст. 18 Конвенції. Їх можна розділити на дві групи.

Перша включає в себе інструменти міждержавного співробітництва в даній області. До них можна віднести як спільну роботу в системі Міжнародної організації кримінальної поліції "Інтерпол", так і обмін інформацією з метою запобігання злочинам терористичної спрямованості.

Друга група реалізується в рамках національного законодавства та спрямована на здійснення контролю над рухом фінансових інструментів. Наприклад, заборона на відкриття рахунків неідентифікованими агентами; відстеження великих фінансових операцій, що не мають законних підстав; пред'явлення вимог до суб'єктів фінансової діяльності щодо збереження документації, що супроводжує внутрішні і міжнародні операції по руху грошових коштів та інших фінансових інструментів і ін.

Дослідження вищеназваної Конвенції дає нам підставу зробити висновок про те, що тероризм сьогодні створює загрозу не тільки міжнародної, національної та громадської безпеки, а й економічної безпеки як окремих держав, так і всієї світової спільноти, що також повинно розглядатися в якості ще однієї її конструктивної ознаки. Це обумовлюється і тим, що всі держави-учасниці Міжнародної конвенції в якості одного з пріоритетних напрямків розглядають реалізацію заходів, спрямованих на підлив економічних основ організованої злочинності, націленої на вчинення злочинів терористичної спрямованості.

Після терористичного акту, що стався в США 11 вересня 2001 року і забрав сотні життів мирних людей, Організація Об'єднаних Націй, в продовження напрямку по припиненню фінансування тероризму, прийняла Резолюцію № 13731, в рамках якої на держави-учасники було покладено обов'язок щодо недопущення надання фінансової підтримки організаціям, що є терористичними [16].

В форматі зобов'язання було рекомендовано в найкоротші терміни створити в національних законодавствах держав-учасниць ООН, прийняти і негайно застосовувати правові механізми, спрямовані на припинення фінансування тероризму [91].

Такими заходами було рекомендовано: ввести кримінальну відповідальність за умисне надання або збір коштів, будь-якими методами, прямо або побічно, їх громадянами або на їх території з наміром, щоб такі кошти використовувалися - або при усвідомленні того, що вони будуть використані, - для вчинення терористичних актів; невідкладно заблокувати кошти та інші фінансові активи або економічні ресурси осіб, які здійснюють або намагаються вчинити терористичні акти, або беруть участь у вчиненні терористичних актів, або сприяють їх вчиненню; організацій, прямо або опосередковано перебувають у власності або під контролем таких осіб, а також і осіб, і організацій, що діють від імені або за вказівкою таких осіб і організацій, включаючи кошти, отримані або придбані за допомогою власності, прямо або опосередковано знаходиться у володінні або під контролем таких осіб і пов'язаних з ними осіб і організацій; заборонити своїм громадянам або будь-яким особам і організаціям на своїй території надання будь-яких засобів, фінансових активів або економічних ресурсів, або фінансових чи інших відповідних послуг, прямо або опосередковано, для використання в інтересах осіб, які здійснюють або намагаються вчинити терористичні акти, або сприяють або беруть участь в їх вчиненні, організацій, прямо або опосередковано перебувають у власності або під контролем таких осіб, а також осіб і організацій, що діють від імені або за вказівкою таких осіб [82, с. 56].

Із метою запобігання та протидії використанню доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму створені та функціонують міжнародні організації (FATF – Financial Action Task on Money Laundering, Егмонтська група, Міжнародний валютний фонд тощо), які застосовують певні санкції до тих країн, що не вживають необхідних заходів у цьому напрямку.

Відповідно до положень другої рекомендації "Криміналізація фінансування тероризму або відмивання грошей" Дев'яти спеціальних рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) щодо боротьби з фінансуванням тероризму [21], кожна країна повинна криміналізувати фінансування тероризму, терористичних актів та терористичних організацій, і такі злочини мають кваліфікуватися базованими на злочинах із відмивання грошей.

ФАТФ у 2001 р було прийнято вісім спеціальних рекомендацій, спрямованих на протидію фінансуванню тероризму. Зокрема, рекомендована самостійна криміналізація фінансування тероризму; конфіскація і "заморожування" активів осіб, причетних до терористичної діяльності; інформування про підозрілі фінансові операції та, звичайно ж, посилення міжнародного співробітництва в досліджуваній області.

Беззаперечно, найбільше значення мають конвенційні положення, що забезпечують неухильне покарання злочинців на основі принципу *aut dedere aut judicare*. Згідно з ним, держава, на території якої перебуває злочинець, має або застосувати до нього покарання, або видати особу для цієї мети іншій державі [34].

Отже, фінансування тероризму є формою міжнародної терористичної діяльності, основними цілями якої виступають: дестабілізація світової безпеки, захоплення влади і переділ економічних ресурсів. Міжнародне законодавство в даній області на різних рівнях міжнародного співробітництва є уніфікованим, в його основу покладена Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р.

3.2. Використання досвіду провідних держав світу в боротьбі з фінансуванням тероризму в Україні

Закордонне законодавство в сфері протидії тероризму та його фінансуванню має свої специфічні особливості як в залежності від правової, економічної і політичної будови, так і приналежності до конкретної правової сім'ї.

У кримінальних законах багатьох країн тероризм визначається як злочинна діяльність. Однак в окремих державах ця дефініція взагалі не використовується. Це стає перешкодою до появи на міжнародному рівні уніфікованого поняття тероризму і на практиці може призвести до суттєвих розбіжностей при боротьбі з ним. Єдиним загальним моментом в досліджених нормативно-правових актах є те, що практично у всіх кримінальних кодексах зарубіжних країн визначені риси тероризму у вигляді насильства або загрози насильства з застосуванням загальнонебезпечних способів, а також політична основа наміру терористичної діяльності і вимога до державних органів.

Зі схожою проблемою стикаємось і при визначенні ознак фінансування тероризму. З огляду на, що на світовій арені вже розроблена і прийнята Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, аналіз якої було дано в попередньому параграфі, неоднозначна інтерпретація її положень в національних законодавствах країн-учасниць, в першу чергу при визначенні предмета досліджуваного злочину, на чому і буде зроблений особливий акцент при аналізі закордонних кримінальних законодавств. Все вищевикладене актуалізує дослідження закордонного досвіду в даній області з метою виявлення позитивного досвіду і більш досконалих правових механізмів [65, с. 56].

На сьогоднішній день в світі гостро постає проблема боротьби з тероризмом, оскільки майже кожна країна в світі стикається з його проявами, забезпечити себе можливо лише шляхом перекриття каналів фінансування та постачання будь-якого роду ресурсів для осіб які являються терористами. Саме

тому, для покращення протидії тероризму в Україні необхідно запозичувати досвід в іноземних партнерів які користуються своїми методами в боротьбі з фінансуванням цього явища.

Терористична загроза в світі зараз знаходиться на досить високому рівні, в останні два роки кількість випадків які можна кваліфікувати як тероризм значно зросла. Терористичні акти на сьогоднішній день трапляються не тільки в країнах Африки та Близького Сходу, але і в Західних країнах які вважаються безпечними оскільки мають досить розвинену систему правоохоронних органів та спец служб різного значення. Тероризм – це явище що не має географічних кордонів, тобто воно становить загрозу не тільки для певних країн але і для всієї цивілізованої спільноти загалом. В Україні ця проблема також має відчутні прояви, хоча звісно за роки проведення антитерористичної операції на сході України влада спромоглася покращити навички в боротьбі з терористичними проявами в основному завдяки плідній роботі співробітників Служби Безпеки України. Проте лідером в цій сфері Україну поки ще назвати не можна, оскільки все одно ще є над чим працювати та до чого прагнути [71, с. 73].

За даними Світового Банку незаконні фінансові операції складають від 2 до 5% світового валового продукту, тобто від 800 мільярдів до 1,3 трильйона доларів в рік. Достеменно невідомо яку частку з цієї неймовірної кількості грошей контролюють терористичні і близькі до них структури, однак можна з впевненістю вважати що ці кошти не йдуть на добрі справи і використовуються задля фінансування терористичних організацій та квазідержавних утворень, таких як Ісламська держава (ІДІЛ). Найцікавіше те, що 60% свого доходу терористичні організації отримують легально, хоча використовуючи для цього нелегальні засоби, такі як контрабанда, рекет, торгівля наркотиками та зброєю. Однак велику частину своїх засобів терористи одержують від бізнесменів, благодійних фондів, приватних інвесторів, які найчастіше навіть не знають куди йдуть їхні кошти.

Світовими лідерами в боротьбі та протидії тероризму вважаються США та Ізраїль, ці дві країни спромоглися збудувати міцний щит проти терористичної загрози. Події які сталися в США 11 вересня 2001 року підштовхнули країну на рішучі дії, уряд та громадяни зрозуміли що не можуть почуватися в безпеці навіть в своїй країні допоки існує загроза з боку терористичних організацій, винуватцем цього страшного теракту який забрав сотні життів стала терористична організація Аль-Каїда. З метою вилучення фінансових ресурсів у терористичних організацій, США та інші країни світу серйозно зайнялися сферою бізнесу, благодійними організаціями, банками й підпільними системами переміщення грошових коштів, а також кореспондентськими банками, які відіграють ключову роль у фінансуванні діяльності організованих злочинних та терористичних угруповань. У постанові уряду США № 13224 й додатку до нього [24, с.340] перераховуються ісламські благодійні організації, проти яких висунуто звинувачення у тому, що вони слугують прикриттям для терористичних груп, використовуючи невинні назви й легітимну мету діяльності. Конгрес США розглядає "Закон про забезпечення всеохоплюючого механізму попередження і перешкоджання тероризму" [24, с. 341] як суттєву допомогу правоохоронним органам у справі пошуку й вилучення активів терористів. Закон наділяє більш широкими повноваженнями федеральні влади, що мають певні конфіскаційні права. Більше того, Закон розширює доступ до інформації й можливість обміну перехопленими даними між урядовими органами. Закон також розширює можливість конфіскації активів, якщо визначена їх приналежність терористичним організаціям.

Відповідальність за фінансування тероризму в США передбачена не тільки в спеціально створених нормативних правових актах, але також і в Зводі законів США. Так, наприклад, в Зводі Законів Глава 113В Титулу 18 закріплює параграфи, безпосередньо визначають відповідальність за різні форми його фінансування.

Відповідно до параграфу 2339А, до кримінальної форми такої діяльності відноситься надання матеріальної підтримки терористам, яка полягає не тільки в

наданні будь-яких матеріальних ресурсів, але і в приховуванні їх місцезнаходження або джерела походження. При цьому обов'язковою умовою притягнення до відповідальності є усвідомлення суб'єктом їх призначення, що вказує на реалізацію принципу суб'єктивного зобов'язання, в цілому не характерного для американського законодавства [90].

Параграф 2339В окремо встановлює відповідальність за фінансування іноземної організації, визнаної в США терористичною. В цілому вважаємо це виправданим через більш високого рівня суспільної небезпеки міжнародних терористичних організацій, що діють на території не одного, а декількох держав. Вважаємо, що така диференціація може бути здійснена і в українському законотворчості шляхом виділення відповідних кваліфікованих складів.

Вважаємо, що особливий інтерес представляє і характеристика предмета злочинів, закріплених у параграфах 2339А і 2339В Зводу законів США. До таких віднесено не тільки грошові кошти або інше майно, а й навчання, консультації, надання житла, транспортних засобів, засобів зв'язку, зброї та вибухових речовин.

У Великобританії в 2000 р. було прийнято Закон про боротьбу з тероризмом. У Законі (стаття 14) спеціально виокремлюються злочини, пов'язані з "терористичною власністю", під якою розуміють:

- "а) гроші або іншу власність, що "можливо повинно використовуватися в терористичних цілях" (включаючи кошти забороненої організації);
- б) доходи, отримані у результаті вчинення актів тероризму;
- в) доходи від дій, вчинених з терористичною метою" [40, с. 96].

Відповідно до цього закону окремою формою злочинної діяльності виступає не тільки вчинення терористичних актів, а й надання фінансової допомоги терористам і терористичним організаціям. До таких діянь віднесені: використання власності або грошей в терористичній діяльності, збір коштів для терористичних цілей, відмивання коштів, отриманих в результаті такої діяльності. Подібне законодавче формулювання дає нам підставу стверджувати, що протидія

фінансуванню тероризму в Англії побудовано за двома самостійним напрямкам. Перший представляє собою повну заборону на надання матеріальних ресурсів терористам. Він в цілому і відображає загальносвітову концепцію в досліджуваній області. Другий заснований на встановленні відповідальності за надання правомірного вигляду коштам, одержаним злочинним шляхом, з метою здійснення терористичної діяльності. При цьому за судовим рішенням грошові кошти або інше майно може бути конфісковано у осіб, їх отримали.

Вважаємо, що такий підхід є досить перспективним і затребуваним в рамках боротьби з тероризмом і в Україні, так як безпосередньо спрямований на підрив економічних основ організованою терористичної діяльності. На відміну від українського законодавства, досить жорстко виглядають і санкції за вищеназвані форми злочинної діяльності. Так, винну особу може бути засуджено до тюремного ув'язнення на термін до 14 років, з можливістю застосування такого додаткового покарання, як штраф.

Завершуючи аналіз законодавства країн, які є представниками англосаксонської правової сім'ї, хотілося б підкреслити, що на сучасному історичному етапі як в Сполученому Королівстві, так і в США існує велика правова база, спрямована на протидію фінансуванню тероризму. Причому загальною концепцією такої протидії є посилення покарань за вчинення злочинів, пов'язаних з фінансуванням терористичної діяльності, і розширення можливостей щодо застосування економічних санкцій [94].

Після терактів які сталися у Франції з 7-9 січня 2015 року, Європейська спільнота вирішила посилити співпрацю з США в боротьбі з тероризмом. Масштабна міграція до країн Європейського Союзу у 2015 році відкрила нові можливості для діяльності терористичних організацій, зокрема посилилася торгівля та нелегальне перевезення людей, щоб домогтися більшого контролю та забезпечити надійну охорону своїх кордонів, у грудні 2015 року Європейська комісія оприлюднила свій план по створенню нової прикордонної служби на

основі FRONTEX, за допомогою оновлення прикордонної служби на всіх кордонах ЄС влада хоче домогтися сповільнення потоку біженців з Африки та Близького Сходу. У грудні 2016 року Єврокомісія представила комплекс заходів які покликані допомогти в боротьбі з фінансуванням тероризму, ускладнити перетин кордону особам які можуть бути задіяні в терористичних організаціях. Завдяки впровадженню цього комплексу заходів посилюється перевірка ввезення золота та готівкових коштів на територію ЄС. Навіть якщо особа ввозить на територію країн ЄС дозволені 10 тисяч євро або менше, за потреби вона може піддаватися перевірці та за наявності причетності до терористичних організацій арештовуватися або не допускатися до перетину кордону. Оскільки основна частина коштів терористичних організацій зосереджена саме в готівкових коштах, аби унеможливити їх відстеження, ці заходи мають стати рішучим кроком в боротьбі з фінансуванням тероризму.

Статтею 2 Міжнародної конвенції "Про боротьбу з фінансуванням тероризму" визначено, які діяння слід розглядати як злочинне фінансування. Проте, існує проблема інтерпретації даної Конвенції у національному законодавстві країн світу.

Так, у Канаді (статті 83.05 – 83.12 Кримінального кодексу) боротьба з фінансуванням тероризму базується на створенні Урядом списків фізичних осіб та організацій, пов'язаних з тероризмом. На острові Барбадос (Антитерористичний закон 2002–6) акцент у протидії фінансуванню терористичної діяльності зроблено на дефініції злочину.[79, с. 87]

В Європейському Союзі використовується змішана система: країни визначають зміст фінансової концепції тероризму, а одне із завдань Європейської Ради полягає у визначенні санкцій[20].

Так, наприклад, у кримінальному законодавстві Франції застосовується принцип, відповідно до якого як сам тероризм, так і фінансування тероризму не розглядаються як окремі злочини і відповідні санкції не визначаються. Замість

цього, у випадку вчинення закріплених у Кримінальному кодексі Франції злочинів, до винних застосовуються більш жорсткі міри покарання, якщо злочинні дії були вчинені з терористичною метою [89].

Ще однією новацією французького законодавства в досліджуваній області є можливість притягнення до кримінальної відповідальності не тільки фізичних, а й юридичних осіб.

Зокрема, відповідальності підлягає юридична особа, представники якої були активними учасниками відповідної терористичної організації, або в інтересах якої вона діє. Ознаки злочинної діяльності присутні і тоді, коли терористам виявляється будь-яка допомога, яка надається конкретною юридичною особою. При цьому до відповідальності притягується як юридична особа, так і його працівники, викриті у вчиненні цього діяння. Це положення, звичайно ж, актуально, так як фінансування терористичної діяльності не може відбуватися без безпосередньої участі відповідних юридичних осіб.

Федеративний уряд Німеччини здійснює безліч заходів по боротьбі з фінансуванням тероризму на національному та міжнародному рівні. Так, підтримуючи роботу FATF [92], Німеччина приводить своє законодавство у відповідність до 40 Рекомендацій FATF. Федеральний уряд модернізував Закон "Про відмивання коштів", а Кредитним Законом додатково внесено припис про фінансування тероризму. Четвертим Законом "Про сприяння фінансовому ринку", було закріплено право Федеральної служби нагляду за кредитними організаціями на ознайомлення з інформацією по рахунках клієнтів. Кредитні організації тепер зобов'язані створити внутрішню систему безпеки для запобігання фінансуванню тероризму.

У кримінальному законодавстві Норвегії у параграфі 147b передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до 10 років у разі вчинення особою таких дій: збір грошей чи інших матеріальних цінностей з метою

часткового або повного фінансування терористичних дій чи інших правопорушень, передбачених параграфом 147a [79, с.87].

Що ж стосується Ізраїлю то саме з цієї країни на мою думку Україні необхідно брати приклад в боротьбі з тероризмом. У 1974 році в країні було створено спеціальний підрозділ поліції (YAMAM), який відповідав за боротьбу з терористичною загрозою в усіх її проявах і робив це досить успішно, проте на сьогоднішній день структура цього підрозділу зазнала змін і зараз боротьбою з терористичною загрозою в Ізраїлі займаються підрозділ зовнішньої розвідки Моссад та контррозвідки Шабак. Основними напрямками в яких діють ці спецпідрозділи є: знешкодження терористів, перекриття джерел фінансування терористів, а також роз'яснення та перевиховання звичайних громадян у дусі антитерористичної культури.

Тактика спецслужб та взагалі всієї Ізраїльської держави полягає в тому щоб не вести переговори з терористами, не підписувати жодних угод з ними, основним завданням є повне знищення терористичної загрози або шляхом вбивств терористів, або шляхом ув'язнення їх в місцях позбавлення волі, тобто вирішення питання терористичної загрози з позиції сили. Проте мир на Ізраїльській території не вигідний "Хамасу" кільки основне своє фінансування вони отримують саме завдяки організації терактів, без фінансування мусульманами вони не зможуть вербувати нових членів своєї організації і фактично припинять терористичні напади. Ізраїль являється державою яка проводить боротьбу з тероризмом з початку свого створення, усі громадяни цієї країни з дитинства готові до непередбачуваних ситуацій та терористичних актів, а завдяки розгалуженій системі агентів спец служб основну частину терактів вдається зупинити ще на стадії планування. Особи які підозрюються у зв'язку з терористичними організаціями проходять ретельну перевірку, якщо ж буде виявлений зв'язок проводяться допити та заморожуються рахунки аби унеможливити фінансування з таких джерел. Отже боротьба з тероризмом в Ізраїлі не є гуманною, проте є досить

ефективною і запозичити досвід в цієї країни на мою думку є досить важливим для України.

Вважаємо, що для України необхідним є гармонізація національного антитерористичного законодавства на прикладі положень нормативних актів зарубіжних країн.

Питання регламентації відповідальності за фінансування терористичної діяльності є актуальними і на території пострадянського простору. Проведений аналіз кримінального законодавства країн, раніше які є республіками в складі Радянського Союзу, показав, що фінансування тероризму криміналізоване лише в республіках Білорусь, Україна, Казахстан і Молдова.

Так, стаття 290-1 Кримінального кодексу Республіки Білорусь [85] передбачає відповідальність за надання або збирання грошових коштів, цінних паперів або іншого майна, в тому числі майнових прав і виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, будь-яким способом з метою використання в терористичній діяльності (фінансування терористичної діяльності).

В цілому концепція, закладена в дану норму, відображає загальносвітовий підхід до питання про криміналізацію фінансування тероризму. Проте білоруський законодавець розширив характеристику предмета цього злочину, включивши в нього не тільки грошові кошти або майно, а й майнові права, а також виняткові права на результати інтелектуальної діяльності.

На відміну від раніше проаналізованих джерел кримінального права, ст. 290-1 Кримінального кодексу Республіки Білорусь включає в себе і заохочувальну норму, що закріплює основи безальтернативного звільнення від кримінальної відповідальності.

Так, особа, яка своєчасно заявила про вчинене і (або) іншим чином сприяла запобіганню акту тероризму і виявлення цього злочину, звільняється від кримінальної відповідальності. Вважаємо цей інструмент досить ефективним в боротьбі з фінансуванням тероризму, так як запобігання терористичній діяльності

на більш ранніх стадіях створює сприятливі умови для запобігання безпосереднього здійснення терористичних актів.

Ще однією концептуальною особливістю ст. 290-1 Кримінального кодексу Республіки Білорусь є конструювання кваліфікованого складу злочину в ч. 2 за ознакою повторності вчинення діяння. Ми повністю поділяємо думку білоруського законодавця і вважаємо за доцільне імплементувати цей інструмент і в український Кримінальний кодекс.

В кримінальному законодавстві Республіки Молдова [87] передбачена відповідальність за діяльність із фінансування й матеріального забезпечення терористичних актів (ст. 279), під якою розуміється умисне надання чи збирання різними способами, безпосередньо чи опосередковано, фінансових коштів чи матеріалів з метою їх використання для вчинення терористичних актів.

Аналіз цієї статті дає нам підставу для виділення наступних основних ознак цього діяння. Так, предметом злочину виступають фінансові кошти або матеріали. Вважаємо, що в цілому це може бути прирівняне до грошових коштів або іншого майна, що відповідає загальноприйнятій концепції в рамках Міжнародної конвенції ООН "Про боротьбу з фінансуванням тероризму" 1999 р. Саме діяння може бути виражене як в наданні, так і в збиранні предмета злочину, що вказує на альтернативність дій. Специфіка побудови суб'єктивної сторони заснована на двох ознаках. По-перше, це діяння може бути вчинено лише умисно. По-друге, необхідна наявність мети - використання предмета для вчинення терористичних актів.

На особливу увагу, з нашої точки зору, заслуговує і санкція цієї статті. По-перше, вона є безальтернативною. По-друге, хоча вона і не містить економічних видів покарань, що, безсумнівно, можна розглядати як пробіл кримінального законодавства Республіки Молдови, проте позбавлення волі на строк від десяти до 25 років є найбільш суворим покаранням у порівнянні як з іншими раніше проаналізованими зарубіжними джерелами, так і з Кримінальному кодексі

України. Це нам дає підставу зробити висновок про те, що кримінальна політика Республіки Молдови в області протидії тероризму побудована на принципі жорсткого карального впливу. Однак доповнення існуючого виду покарання, наприклад, штрафом або можливістю застосування конфіскації, в разі б посилило превентивний характер кримінального законодавства в розглянутої нами області.

Законодавці Російської Федерації визначили фінансування тероризму як надання або збирання коштів чи надання фінансових послуг з усвідомленням того, що вони призначені для фінансування організації, підготовки або вчинення хоча б одного зі злочинів, передбачених відповідними статтями Кримінального кодексу Російської Федерації, або з метою забезпечення організованої групи, незаконного озброєного формування, злочинного співтовариства (злочинної організації), створених або створюваних для вчинення зазначених злочинів [88]. У законодавстві Республіки Казахстан [86] передбачено кримінальну відповідальність за фінансування екстремізму або терористичної діяльності, проте на законодавчому рівні вказане поняття не визначено.

Враховуючи передовий світовий досвід боротьби з тероризмом та вищезазначене, вважаємо що доповнення Кримінального кодексу України окремою статтею 258-5 "Фінансування тероризму" було важливим кроком до боротьби України з терористичною загрозою.

У статті 328 Кримінального кодексу Грузії відповідальність встановлено за надання допомоги в терористичній діяльності тільки іноземній терористичній організації чи організації, що підконтрольна іноземній країні. Одразу ж постає питання стосовно відповідальності згідно з кримінальним законодавством Грузії за дії, передбачені статтею 328 щодо терористичних груп (організацій), які не мають статусу іноземної. [79, с. 87]

Законодавець у статті 279 "Діяльність по фінансуванню та матеріальному забезпеченню терористичних актів" Кримінального кодексу Республіки Молдова передбачив відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від 10 до 25 років

за вчинення умисного надання або збір будь-якими способами, прямо чи опосередковано, фінансових засобів або матеріалів з метою їх використання для вчинення терористичних актів.[79, с. 88]

Як підкреслює Президент України П.О. Порошенко, міжнародна коаліція на підтримку України має надати рішучу відсіч злочинам терористів, "посилити всі форми тиску на тих, хто їх спонсорує та всебічно підтримує. Будь-яка допомога бойовикам, постачання зброї, техніки й добре тренованої живої сили – хіба це не є підтримкою тероризму, наочною для всього світу?" [63, с.2].

У контексті міжнародно-правових вимог Україною здійснено конкретні заходи, зокрема, введено кримінальну відповідальність за фінансування тероризму, прийнято Закон "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" [15].

Так, у ч. 1 ст. 258-5 Кримінального кодексу України передбачено досить серйозну кримінальну відповідальність за фінансування тероризму, тобто "дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту та створення терористичної групи (організації)". Частинами 2 і 3 цієї ж статті кваліфікуючими ознаками фінансування тероризму визначено вчинення його у великому та особливо великому відповідно розмірах (понад 6 та 18 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян), а їх санкції містять серед іншого конфіскацію майна. [11].

У підсумку варто зазначити, що фінансування тероризму є формою міжнародної терористичної діяльності, основними цілями якої виступають: дестабілізація світової безпеки, захоплення влади і переділ економічних ресурсів. Міжнародне законодавство в даній області на різних рівнях міжнародного

співробітництва є уніфікованим, в його основу покладена Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999р.

В законодавстві зарубіжних держав відсутня єдність позицій щодо характеру та ступеню суспільної небезпеки фінансування тероризму, про зміст його предмета, а також щодо інших конструктивних ознаках досліджуваного діяння, що ускладнює реалізацію спільних ефективних інструментів протидії цьому діянню. Одним з ефективних інструментів протидії фінансуванню тероризму є розширення застосування економічних санкцій за вчинення злочинів терористичної спрямованості з метою підриву економічних основ організованої злочинності в досліджуваній області (Великобританія, США, Франція, Республіка Білорусь).

Зарубіжні держави націлені на створення спеціальних (окремих) норм, що встановлюють відповідальність за фінансування тероризму (Великобританія, США, Франція, Білорусь, Казахстан). Аргументується можливість притягнення до кримінальної відповідальності за фінансування тероризму не тільки фізичних, а й юридичних осіб (США, Великобританія, Франція, Австрія). Кримінальна політика зарубіжних держав націлена на посилення відповідальності за фінансування тероризму шляхом обліку раніше отриманих судимостей за вчинення однорідних діянь (Білорусь, Казахстан)

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Фінансування тероризму є формою міжнародної терористичної діяльності, основними цілями якої виступають: дестабілізація світової безпеки, захоплення влади і переділ економічних ресурсів. Основу причин і умов, що сприяють фінансуванню тероризму, складають існуючі сьогодні системні, організаційні, управлінські, культурні, релігійні, соціальні, конкурентні і економічні протиріччя. Попередження фінансування тероризму є реалізацією комплексу державних, громадських, загальносоціальних, спеціальних та індивідуальних заходів впливу, спрямованих на зниження терористичної загрози шляхом підриву економічних основ тероризму, через призму протидії його фінансуванню.

Подальший розвиток суспільних відносин у сфері забезпечення громадської і економічної безпеки, пов'язаних з активним розвитком тероризму в цілому і його фінансування зокрема, має лежати в площині подальшої уніфікації та систематизації кримінального законодавства. Одним з головних завдань в протидії тероризму є нормативно-правове забезпечення протидії фінансуванню тероризму, і, в першу чергу, це кримінально-правова охорона.

2. Фінансування тероризму, поєднане з примусом до передачі майна, що супроводжується загрозою застосування насильства; загрозою пошкодження або знищення чужого майна; загрозою поширення ганебних потерпілого або його близьких відомостей, кваліфікується за сукупністю зі ст. 189 Кримінального кодексу України "Вимагання". Якщо особа не мала реальної можливості відмовитися від фінансування тероризму в силу висунутих на його адресу погроз і при цьому представило або зробило фінансові послуги, такі дії не можуть бути кваліфіковані за ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму". Залежно від форм і методів загроз, вони повинні розглядатися як крайня необхідність або фізичний або психічний примус.

3. У разі, якщо особа, що підшукує засоби для фінансування тероризму, привласнює їх в повному обсязі, його дії кваліфікуються за ст. 190 Кримінального кодексу України "Шахрайство". При привласненні частини цих коштів, дії винного утворюють сукупність ст. 190 Кримінального кодексу України "Шахрайство" і ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму". Фінансування терористичної організації (терористичного співтовариства) особою, що є її (його) учасником, охоплюється ст. 258-5 Кримінального кодексу України "Фінансування тероризму" та 258-3 Кримінального кодексу України "Створення терористичної групи чи терористичної організації".

4. Фінансування тероризму є формальним складом злочину. У зв'язку з тим, що фінансування тероризму виступає підготовчим етапом до вчинення терористичного акту, момент закінчення досліджуваного злочину може бути поєднаний з моментом вчинення дій, з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації), незалежно від наявності або відсутності можливості використовувати призначені для фінансування тероризму кошти.

5. Безпосередній об'єкт фінансування тероризму сконструйований як двооб'єктний (по горизонталі) і включає в себе основний і додатковий його види. Основним об'єктом виступають суспільні відносини в галузі забезпечення громадської безпеки, у сфері протидії сприянню терористичної діяльності в формі її фінансування. Додатковим об'єктом фінансування тероризму є суспільні відносини, націлені на забезпечення економічної безпеки.

В якості предмета фінансування тероризму можуть виступати кошти, тобто активи будь-якого роду, юридичні документи, що посвідчують право на такі

активи або участь у них (наприклад, банківські кредити, дорожні або банківські чеки, поштові перекази, акції, цінні папери, облігації, векселі, акредитиви і т. п.), а також інше майно або послуги майнового характеру, призначені для здійснення терористичної діяльності (наприклад, надання продуктів харчування, предметів першої необхідності, медикаментів, обмундирування, засобів зв'язку, автомобілів, приміщень для проживання, грошових коштів тощо).

6. Фінансування тероризму здійснюється лише з прямим, конкретизованим умислом. Стосовно до досліджуваного злочину прямий умисел являє собою усвідомлення винним суспільної небезпеки свого діяння в формі надання або збору коштів з метою фінансування тероризму та наявності реального бажання його зробити. Щодо мотивів фінансування тероризму можемо виділити різні форми ненависті або ворожнечі, а також заздрість, корисливість, підтримка організованої групи, незаконного збройного формування, злочинного співтовариства, створених для вчинення злочинів терористичної спрямованості.

7. До осіб, раніше засуджених за скоєння злочинів терористичної спрямованості, відносяться як раніше засуджені громадяни України, так і іноземні громадяни, а також особи без громадянства, які вчинили злочини за кордоном, незалежно від місця притягнення до кримінальної відповідальності.

8. Фінансування тероризму є формою міжнародної терористичної діяльності, основними цілями якої виступають: дестабілізація світової безпеки, захоплення влади і переділ економічних ресурсів. Міжнародне законодавство в даній області на різних рівнях міжнародного співробітництва є уніфікованим, в його основу покладена Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р.

9. В законодавстві зарубіжних держав відсутня єдність позицій щодо характеру та ступеню суспільної небезпеки фінансування тероризму, про зміст його предмета, а також щодо інших конструктивних ознаках досліджуваного діяння, що ускладнює реалізацію спільних ефективних інструментів протидії

цьому діянню. Одним з ефективних інструментів протидії фінансуванню тероризму є розширення застосування економічних санкцій за вчинення злочинів терористичної спрямованості з метою підриву економічних основ організованої злочинності в досліджуваній області (Великобританія, США, Франція, Республіка Білорусь).

10. Зарубіжні держави націлені на створення спеціальних (окремих) норм, що встановлюють відповідальність за фінансування тероризму (Великобританія, США, Франція, Білорусь, Казахстан). Аргументується можливість притягнення до кримінальної відповідальності за фінансування тероризму не тільки фізичних, а й юридичних осіб (США, Великобританія, Франція, Австрія). Кримінальна політика зарубіжних держав націлена на посилення відповідальності за фінансування тероризму шляхом обліку раніше отриманих судимостей за вчинення однорідних діянь (Білорусь, Казахстан)

Пропозиції:

1. Пропонуємо статтю 258-5 "Фінансування тероризму" Кримінального кодексу України доповнити частиною четвертою в такій редакції:

"4. Дії, передбачені частинами першою або другою або третьою цієї статті, вчинені особою, яка має судимість за раніше вчинений терористичний злочин, - караються..."

і у зв'язку із цим чинну частину четверту КК України вважати частиною п'ятою.

Важливо, що до осіб, раніше засуджених за вчинення терористичних злочинів, відносяться як раніше засуджені громадяни України, так і іноземні громадяни, а також особи без громадянства, які вчинили злочини за кордоном, незалежно від місця притягнення до кримінальної відповідальності, про що може йти у примітці до статті та розкриватися в коментарях.

2. З огляду на особливу увагу міжнародного співтовариства до активного поширення у світі міжнародних терористичних організацій, вважаємо, що в

рамках протидії фінансуванню тероризму необхідно доповнити частину 2 статті 258-5 "Фінансування тероризму" Кримінального кодексу України словами: "або з метою фінансування міжнародної терористичної організації" після слів: "корисливих мотивів" і викласти цю частину в такій редакції:

"2. Ті самі дії, вчинені повторно або з корисливих мотивів, або з метою фінансування міжнародної терористичної організації, або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди, - караються..."

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація про заходи ліквідації міжнародного тероризму [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_502
2. Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 16 грудня 1970 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_167
3. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (Монреаль, 23 вересня 1971 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_165
4. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_220
5. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів [Електронний ресурс]: — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_389
6. Конвенція про правопорушення та деякі інші дії, вчинені на борту повітряного судна (Токіо, 14 вересня 1963 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_244
7. Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_024
8. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_374

9. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_518

10. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_087

11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

12. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.

13. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 2 груд. 2010 р. №2755-VI. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page2>. — Заголовок з екрана.

14. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

15. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс]: Закон України від 05 січ. 2014 р. № 1702-VII. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/170218>

16. Резолюція 1373 о борьбе с международным терроризмом от 28 сентября 2001 года [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/45/PDF/N0155745.pdf?OpenElement> (дата обращения: 23.10.2014).

17. Резолюция 53/108 Генеральной Ассамблеи от 8 декабря 1998 года // Комментированный сборник международных и российских правовых актов о борьбе с терроризмом. М., 2007. С. 288–291

18. Резолюция № 1373 (2001) Совета Безопасности ООН "Угрозы международному миру и безопасности, создаваемые террористическими актами". Принята в г. Нью-Йорке 28.09.2001 на 4385-м заседании Совета Безопасности ООН // СПС "КонсультантПлюс".

19. Резолюція 51/210 Генеральної Асамблеї ООН "Декларація, що доповнює Декларацію про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму 1994 року" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_370

20. Резолюція від 27.12.2001р. "Restrictive measures to combat terrorism" EG 2580-2001. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A124402>

21. Дев'ять спеціальних рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) по боротьбі з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua>.

22. Андрушко П. П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу : основний зміст понять та їх співвідношення / П. П. Андрушко // Адвокат. – 2011. – № 12. – С. 3-10.

23. Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом: международно-правовые подходы. К., 2002. - 723 с.

24. Багрій-Шахматов Л. В. Методи боротьби з тероризмом : погляд світового співтовариства / Л. В. Багрій-Шахматов, С. Л. Сценко // Тероризм і боротьба з ним. Аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників : міжвід. наук. зб. — К., 2000. — Т. 19 (1). — С. 338—343.

25. Бантишев О. Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації) : моногр. / О. Ф. Бантишев, О. В. Шамара. – 3-тє вид., переробл. та доп. – Луганськ : Віртуальна реальність, 2014. – 198 с.
26. Баранов, О. П. Фінансування тероризму як загроза національній безпеці / О. П. Баранов // Інвестиції: практика та досвід. – Київ, 2018. – № 9. – С. 108-112.
27. Батюк В. И. Международное сообщество в борьбе с терроризмом: проблемы структуризации [Электронный ресурс] / В. И. Батюк. — Режим доступа : // <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/87650>
28. Беницкий А.С. Ответственность за легализацию преступно приобретенных доходов в уголовном законодательстве Украины и Российской Федерации: [моногр.] / Беницкий А.С., Розовский Б.Г., Якимов О.Ю. – Луганск: РИО ЛГУВД им. Э.А. Дидоренко, 2008. – С. 379–380.
29. Бисага К.В. Нормативно-правове регулювання в Європейському Союзі протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення (наднаціональний рівень) / К.В. Бисага // Вісник НАДУ при Президентові України. Серія «Державне управління». – 2016. – № 3. – С. 35–42.
30. Богомоллов С.Ю. Становление и развитие сотрудничества мирового сообщества в борьбе с терроризмом // Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России. 2014. № 4. С. 220–224.
31. Бортнік Н. В. Міжнародне співробітництво та його роль у боротьбі з тероризмом [Електронний ресурс] / Н. В. Бортнік // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2017. - Вип. 26(1). - С. 38-41.

32. Буткевич С. А. Актуальні питання боротьби з тероризмом / С. А. Буткевич // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 21. – С. 51-60.

33. Буткевич С. А. Щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму / С. А. Буткевич // Право і безпека. — 2009. — № 1. — С. 55—60.

34. Гармашов І. Ю. Організаційно-правові основи протидії сучасним терористичним проявам [Електронний ресурс] / І. Ю. Гармашов // Доповіді секції "Євроатлантичний підхід до інформаційного забезпечення освічення екстремальних подій, терактів і катастроф" 8-ї Міжн. наук.-практ. конференції "Сучасні інформаційні технології управління екологічною безпекою, природокористуванням, заходами в надзвичайних ситуаціях, терористичних актах і катастрофах". — Режим доступу : <http://www.diamatik.org/a-news/news.php?id=1652&groupid=1>.

35. Гончаренко В. Г. Предмет доказування в кримінальному судочинстві / В. Г. Гончаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – № 1 (20). – С. 120–122.

36. Демидова Л. М. Проблеми кваліфікації фінансування тероризму / Л. М. Демидова // Питання боротьби зі злочинністю. – 2016. – Вип. 31. – С. 84–98.

37. Драний В. В. Кримінально-правова характеристика фінансування тероризму : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. В. Драний ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2013. – 20 с.

38. Дрьоміна, Н. Тероризм і проблеми екстрадиції [Текст] / Н. Дрьоміна // Право України. – 2010. – №9. – С. 98-101.

39. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование / В. П. Емельянов. Юридический центр Пресс, 2012. – 291 с.

40. Зарубежное законодательство в борьбе с терроризмом. – М.: "Городец-издат", 2012. – 144 с.

41. Зінов'єва І. О. Окремі питання кваліфікації злочинів, учинених групою осіб за попередньою змовою / І. О. Зінов'єва // Право України. – 2014. – № 1. – С. 317- 325.
42. Зубков В. А., Осипов С. К. Российская Федерация в международной системе противодействия легализации (отмыванию) преступных доходов и финансирования терроризма / В. А. Зубков, С. К. Осипов. – М.: Издательский дом "Городец", 2006. – 752 с.
43. Канцір, В. Організаційні аспекти боротьби з тероризмом та її основні напрями / В. Канцір // Підприємництво, господарство і право. – Київ, 2011. – № 2 (182). – С. 139-142.
44. Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України : монографія / М. А. Рубашенко. – Х. : Право, 2016. – 286 с.
45. Кримінальний кодекс України. Наук-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013 / Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
46. Крылова Н.Е. Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии): Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп., 2008. - 208 с.
47. Кубальський В. Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право" / В. Н. Кубальський. — К., 2007. — 20 с.
48. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. Юридическая литература. – 352 с.
49. Куриліна О. В. Діяльність міжнародних організацій у сфері запобігання розповсюдженню фінансових порушень – фундаменту тероризму

[Електронний ресурс] / О. В. Куриліна // Проблеми системного підходу в економіці. - 2017. - Вип. 1. - С. 32-36.

50. Ліпкан В.А., Никифорчук Д.Й., Руденко М.М. Боротьба з тероризмом. -К.: Знання України, 2002. -254 с.

51. Лунеев В. В. Эпоха глобализации и преступность / В. В. Лунеев. – М. : Норма, 2007. – С. 129–131.

52. Максименко Н. М. Сучасний тероризм: виклики і загрози для України [Електронний ресурс] / Н. М. Максименко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. - 2018. - Т. 29(68), № 2. - С. 6-8.

53. Марітчак Т.М. Помилки у кваліфікації злочинів. Монографія. – К. : Атіка, 2004. – 188 с.

54. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Навч. посібник. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

55. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за відп. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Т. 1. – 832 с.

56. Никифоров Б.С., Решетников Ф.М. Современное американское уголовное право. 2005. - 256 с.

57. Новикова Л. В. Кримінальна відповідальність за фінансування тероризму: автореф. дис. канд. юрид. н.:12.00.08 / Л.В. Новикова. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007.– 20 с.

58. Новікова Л. В. Кримінальна відповідальність за фінансування тероризму : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. — Х., 2006. — 202 с.

59. Орлеан А. Адаптація законодавства України у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, до законодавства ЄС / А.

Орлеан // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2017. – № 2(14). – С. 127–135 [Електронний ресурс].

60. Першин В. Г. Стандарти міжнародної фінансової спільноти в сфері протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму [Електронний ресурс] / В. Г. Першин // Публічне право. - 2018. - № 1. - С. 60-67.

61. Підюков П. П. Адаптація до міжнародно-правових норм вітчизняного законодавства з протидії тероризму, відшкодування заподіяної його жертвам шкоди [Електронний ресурс] / П. П. Підюков, Т. П. Устименко // Наше право. - 2017. - № 3. - С. 71-74.

62. Полянский Н.Н. Международное правосудие и преступники войны. С. 97–103.

63. Порошенко П. Ми захистимо нашу свободу // Моменти. – 2015. – № 1. – С. 2.

64. Ризики тероризму та сепаратизму. Державна служба фінансового моніторингу України. 2017. 84 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/DepFinMon/%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83_%D1%82%D0%B0_%D1%81%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83.pdf

65. Свиридюк Н. П. Протидія фінансуванню тероризму у зарубіжному кримінальному законодавстві [Електронний ресурс] / Н. П. Свиридюк // Південноукраїнський правничий часопис. - 2016. - № 2. - С. 55-58.

66. Семеняка А. О. До питання міжнародно-правового визначення тероризму [Електронний ресурс] / А. О. Семеняка // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука" . - 2018. - № 9(3). - С. 73-76.

67. Семикін М.В. Створення терористичної групи чи терористичної організації кримінально-правове дослідження /За заг. ред. В.П. Ємельянова - Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. -145 с.

68. Серватюк В. М. Структура незаконних збройних формувань та особливості їхньої тактики дій на південному сході України [Електронний ресурс] / В. М. Серватюк, М. М. Поліщук // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. (Серія «Військові та технічні науки»). – 2015. – № 1 (63). – С. 131–146. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/USRN/nprnarv-vtv_2015_1_13/.

69. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навчальний посібник / кол. авторів; за заг. ред. проф. В.К. Грищука. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 328 с.

70. Тимошенко В. І. Тероризм як об'єкт політико-правового дослідження [Електронний ресурс] / В. І. Тимошенко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2017. - № 3. - С. 289-300.

71. Ткач В. Ф. Антитерористична політика України, Росії та країн центральної Азії у сфері запобігання фінансування тероризму: порівняльний аналіз кримінального законодавства / В. Ф. Ткач // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. - 2012. - Вип. 7. - С. 70-75. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2012_7_15

72. Уткіна О. В., Каднічанська В. М. Теорія та практика функціонування системи фінансового моніторингу в банках України // Молодий вчений. — 2014. — №12. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/12/110.pdf>

73. Філонов О. В. Міжнародне співтовариство у боротьбі з тероризмом [Електронний ресурс] / О. В. Філонов // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки. - 2017. - № 3. - С. 74-78.

74. Харечко І. Тероризм ХХІ ст.: кінець свободи? [Електронний ресурс] / І. Харечко // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. - 2017. - Вип. 14. - С. 243-245.

75. Цюприк І. В. Особливості організації досудового розслідування фінансування тероризму [Електронний ресурс] / І. В. Цюприк // Право і суспільство. - 2016. - № 2(2). - С. 189-195.

76. Цюприк І. В. Предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо фінансування терористичних груп (організацій), які діють на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей. 2017. [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/2352>

77. Чередниченко О. Ю. Актуальні питання боротьби з тероризмом в Україні в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О. Ю. Чередниченко, А. О. Чередниченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2017. - Вип. 57. - С. 158-163.

78. Шамара О. В. "Фінансування тероризму" — "фінансування терористичної діяльності": співвідношення понять та їх розуміння для застосування у правозастосовчій практиці / О. В. Шамара // Державна безпека України : наук.-практ. зб. – 2011. – № 20. – С. 106-109.

79. Шамара О. В. Протидія фінансуванню терористичної діяльності як ключовий елемент боротьби з тероризмом / О. В. Шамара // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2008. - Вип. 19. - С. 84-92.

80. Шоріна Т. Г. Глобальні ризики суспільства та проблема захисту прав людини (на прикладі міжнародного тероризму) [Електронний ресурс] / Т. Г. Шоріна // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія. - 2016. - № 2. - С. 75-78.

81. Юртаєва К. В. Актуальні проблеми кримінально-правової протидії тероризму в Україні / К. В. Юртаєва // Вісник Кримінологічної асоціації України. - 2015. - № 1. - С. 200-211.

82. Ярмиш Н. Проблеми кваліфікації злочинів, вчинених групою осіб за попередньою змовою / Н. Ярмиш // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2010. – № 4. – С. 53 – 58.

83. Ярова Л. В. Сучасне тлумачення поняття "тероризм" [Електронний ресурс] / Л. В. Ярова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. - 2018. - Вип. 32(3). - С. 149-151.

84. Ященко О. Г. Сучасний цивілізаційний підхід до розуміння сутності тероризму і відмежування його від терору і диверсій / О. Г. Ященко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. – Т. 1, № 1. – 2010. – С. 105–111.

85. Уголовный кодекс Республики Беларусь : Закон РБ от 9 июля 1999 г. № 275—З. — Минск : "Амалфея", 2007. — 320 с.

86. Уголовный кодекс Республики Казахстан // Ведомости Парламента Республики Казахстан. – 1997. – № 15–16. – Ст. 211.

87. Уголовный кодекс Республики Молдова : Закон РМ от 18 апреля 2002 г. № 985—XV // Monitorul Oficial. — 2002. — № 128—129.

88. Уголовный кодекс Российской Федерации // Сб. законодательства Российской Федерации. – 1996. – № 25. – Ст. 2954.

89. Уголовный кодекс Франции / Науч. редактирование к. ю. н., доц. Л.В. Головки, к.ю.н., доц. Н.Е. Крыловой; пер. с франц. и предислов. к. ю. н., доц. Н.Е. Крыловой – СПб: "Юридический центр Пресс", 2002. – 650 с.

90. Europol, From Suspicion to Action: Converting financial intelligence into greater operational impact, Europol, The Hague, 2017, p. 18

91. FATF (2018), FATF President's paper: Anti-money laundering and counter terrorist financing for judges and prosecutors, FATF, Paris, France, www.fatf-gafi.org/publications/methodandtrends/documents/AML-CFT-judges-prosecutors.html

92. FATF Report: Financing of the Terrorist Organization Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL) February 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/organisation-ISIL.pdf>

Financing-of-the-terrorist-

93. Financial Action Task Force, Financing of Terrorism for Recruitment Purposes, FATF Report, January 2018, p.20

94. Mugarura, N. (2013). An appraisal of United Nations and other money laundering and financing of terrorism counter-measures. *Journal of Money Laundering Control*, 16(3), 249-265.